

**Гимназија, Босилеград
Гимназия, Босилеград
17540 Босилеград, ул. Георги Димитрова 92
тел/факс: 017-877-360, 017-877-361
e-mail: gimnbosil@ptt.rs**

Број: 159

Датум: 03.07.2024. год.

**ШКОЛСКИ ПРОГРАМ
ГИМНАЗИЈЕ У БОСИЛЕГРАДУ
ЗА ПЕРИОД ОД 2024. ДО 2028. ГОДИНЕ**

**Јун, 2024.
Босилеград**

САДРЖАЈ

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ.....	3
1. ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА	3
2. ПЛАН ОБРАЗОВАЊА ГИМНАЗИЈЕ ОПШТЕГ ТИПА – НАЗИВ, ВРСТА И ТРАЈАЊЕ СВИХ ПРОГРАМА	6
3. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА, НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА, НАСТАВНЕ МЕТОДЕ, ОБЛИЦИ РАДА И ВРСТЕ АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ ОСТВАРУЈЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ ПРОЦЕС	11
4. ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ, ДОДАТНЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ.....	23
6. ПРОГРАМ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈА И ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПРЕДУЗЕТНИЧКИ ДУХ.....	28
7. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ	29
8. ПРОГРАМ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА / РАДИОНИЦА	31
9. ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА.....	42
10. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ.....	43
11. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ И ПРЕВЕНЦИЈЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА	44
12. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА	47
13. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ.....	48
14. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ	49
15. ПРОГРАМ ИЗЛЕТА И ЕКСКУРЗИЈА.....	50
16. ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ	52
18. ПРОГРАМ РАДА УЧЕНИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У ШКОЛИ	53

ПОЛАЗНЕ ОСНОВЕ

Школски програм Гимназија у Босилеграду доноси на основу Правилника о наставном плану и програму, објављеног у („Службеном гласнику РС-Просветни гласник“ бр. 5/90, 3/91, 3/92, 17/93, 2/94, 2/95, 8/95, 23/97, 2/2002, 5/2003, 10/2003, 11/2004, 18/2004, 24/2004, 3/2005, 11/2005, 2/2006, 6/2006, 12/2006, 17/2006, 1/2008, 8/2008, 1/2009, 3/2009, 10/2009, 5/2010, 7/2011, 4/2013, 14/2013, 17/2013, 18/2013, 5/2014, 4/2015, 18/2015, 11/2016, 13/2016 – испр., 10/2017 – испр. и 12/2018-др. правилник, „Службени гласник РС“ 30/2019 - др. правилник и у „Службени гласник РС- просветни гласник“, бр. 8/2019 – др. правилник и 4/2020 – др. Правилник).

Школски програм доноси се у складу са:

1. Законом о основама система образовања и васпитања, објављеног у („Службеном гласнику РС“ бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 6/2020, 129/2021 и 92/2023).
2. Законом о средњем образовању и васпитању, објављеног у („Службеном гласнику РС“ бр. 55/2013, 101/2017, 27/2018 – др. закон 6/2020, 52/2021, 129/2021 и 92/2023).
3. Школским развојним планом Гимназије у Босилеграду за период од 2024. до 2028. године
4. Резултатима самовредновања рада школе

1. ЦИЉЕВИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

Циљеви образовања и васпитања, па и остваривања Школског програма су:

1. остваривање пуног интелектуалног, емоционалног, социјалног и физичког развоја сваког ученика у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
2. стицање квалитетних знања, вештина и ставова који су свима неопходни за лично остварење и развој, инклузију, наставак школовања и запослење;
3. развијање језичких, математичких и научних компетенција, као и међупредметних компетенција – дигиталних, учења како се учи, међуљудских и грађанских компетенција и културног изражавања;
4. развој ставралачких способности, креативности, естетске перцепције и укуса;
5. развој способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија;
6. оспособљавање за решавање проблема, повезивање и примену знања и вештина у даљем образовању, професионалном раду и свакодневном животу ради унапређења личног живота и економског, социјалног и демократског развоја друштва;
7. развој свести о себи, самоиницијативе, способности самовредновања и изражавања свог мишљења;
8. оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
9. развој и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
10. развој свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине, еколошке етике и заштите животиња;

11. развој способности комуницирања, дијалога, осећања солидарности, квалитетне и ефикасне сарадње са другима и способности за тимски рад и неговање другарства и пријатељства;
12. развијање способности за улогу одговорног грађанина, за живот у демократски уређеном и хуманом друштву заснованом на поштовању људских и грађанских права, права на различитост и бризи за друге, као и основних вредности правде, истине, слободе, поштења и личне одговорности;
13. формирање ставова, уверења и система вредности, развој личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности држави Србији, поштовање и неговање српског језика, традиције и културе српског народа, националних мањина, и етничких заједница, других народа, развијање мултикултурализма, поштовање и очување националне и светске културне баштине;
14. развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавање различитости;
15. повећање образовног нивоа становништва и развој републике Србије као државе засноване на знању.

Остваривањем Школског програма у овој - средњој, општеобразовној, четворогодишњој школи, очекује се развијање следећих компетенција:

1) Компетенција комуникације на српском или бугарском језику

Ученик је у стању да разуме, користи и критички размишља о идејама, чињеницама, осећањима и ставовима које изражавају други на српском или бугарском језику у усменом и писаном облику. У стању је да изрази и тумачи сопствене мисли, ставове, осећања у усменом и писаном облику на српском или бугарском језику. Ученик користи српски или бугарски језик да би учествовао у различитим друштвеним и културним ситуацијама на примерен, конструктиван и креативан начин.

2) Компетенција комуникације на страном језику

Ученик је у стању да разуме, користи и критички размишља о идејама, чињеницама, осећањима и ставовима које изражавају други на страном језику у усменом и писаном облику. У стању је да изрази и тумачи сопствене мисли, ставове, осећања у усменом и писаном облику на страном језику. Ученик користи страни језик да би учествовао у различитим друштвеним и културним ситуацијама на примерен, конструктиван и креативан начин;

3) Математичка компетенција

Ученик је у стању да користи, опише и објасни математичке појмове и процедуре, предвиди појаве, доноси математички засноване одлуке и решава проблеме у различитим ситуацијама. Ученик може да идентификује и разуме улогу коју математика има у савременом животу и активно, конструктивно и критички учествује у животу заједнице и доприноси њеном развоју.

4) Научно-технолошка компетенција

Ученик је у стању да користи и примењује знање и научне методе при препознавању научних проблема, формулише научна објашњења појава и изводи на чињеницама засноване закључке о научно релевантним питањима. Ученик разуме науку као најзначајнији облик људског сазнања и делатности за развој друштва, поседује свест о начинима на који наука и технологија обликују живот у савременом друштву и разуме колико је важно имати одговоран однос према употреби научних достигнућа за данашње и будуће генерације.

5) Компетенција за решавање проблема

Ученик је у стању да препозна, разуме и реши проблемске ситуације у којима решење није видљиво на први поглед, користећи знања и вештине стечене из различитих предмета.

Решавање проблема подразумева и спремност ученика да се ангажује и конструктивно и промишљено допринесе решавању проблема са којима се суочава заједница којој припада.

6) Информатичка компетенција

Ученик компетентно и критички користи технологије информационог друштва у разноврсним ситуацијама и активностима да би остварио личне циљеве и активности, конструктивно и промишљено учествовао у животу заједнице.

7) Компетенција за учење

Ослањајући се на претходна знања и искуства, ученик је у стању да организује учење, самостално или у групи, на ефикасан начин и у складу са сопственим потребама. Ученик је свестан начина на који учи и расположивих ресурса за учење (књиге, интернет, друге особе итд.), мотивисан је да учи, може да управља процесом учења и превазилази тешкоће са којима се суочава током учења.

8) Компетенција за одговоран однос према здрављу

Ученик је свестан, краткорочних и дугорочних, последица понашања које угрожава физичко и ментално здравље особе, има изграђене здраве животне стилове и спреман је да се понаша у складу са њима.

9) Компетенција за управљање сопственим понашањем и спремност за акцију

Ученик је у стању да идеје преточи у акцију. То подразумева критичко мишљење, креативност, иновативност и преузимање ризика, као и способност планирања и управљања активношћу – било самостално или у оквиру тима ради – ради остварења циљева. Ученик разуме контекст у коме се одвијају активности, уме да се усклади са њим и искористи могућности које се нуде.

10) Социјална компетенција (сарадња, тимски рад)

Ова врста компетенције омогућава ученицима да делотворно и конструктивно учествују у друштвеном животу, не угрожавајући интересе, потребе, осећања, права других, чиме се јача друштвена кохезија у Србији. Ученик уме да сарађује и тимски ради на решавању проблема, који су од значаја за њега и ширу друштвену заједницу.

11) Грађанска компетенција за живот у демократском друштву

Ученик разуме основне појмове, институције, процедуре, принципе и вредности демократског друштва, свестан је места и улоге грађанина за развој и одржање демократског друштва, разуме изазове са којима се суочава савремено друштво и држава и спреман је да активно и конструктивно учествује у различитим сферама друштвеног живота.

12) Културна компетенција

Ученик разуме значај који култура има за развој и просперитет појединца и друштва, у стању је да интерпретира културна дела и повеже их са својим личним искуством да би га осмислио и обогатио. Ученик разуме значај креативног изражавања идеја, мисли, осећања у различитим медијима (музика, књижевност, извођачке и визуелне уметности).

13) Компетенција за одрживи развој

Ученик има свест да задовољење потреба садашњице не сме да угрози могућност будућих генерација да задовоље своје потребе, свестан је важности очувања животне околине и спреман је да се ангажује на конструктиван и креативан начин у очувању животне околине кроз самосталну активност и укључивање у различите друштвене акције.

2. ПЛАН ОБРАЗОВАЊА ГИМНАЗИЈЕ ОПШТЕГ ТИПА – НАЗИВ, ВРСТА И ТРАЈАЊЕ СВИХ ПРОГРАМА

Настава се реализује и програм образовања остварује на српском и бугарском језику.

План наставе и учења за гимназију општег типа на српском (Табела 1) и бугарском језику (Табела 2) дати су следећим табелама:

ОПШТИ ТИП		I РАЗРЕД				II РАЗРЕД				III РАЗРЕД				IV РАЗРЕД				УКУПНО		
		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		годишње		
		Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Σ
I ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ		26	2	962	74	25	3,5	925	129,5	23	3,5	851	129,5	24	2,5	792	82,5	3530	415,5	3945,5
1.	Српски језик и књижевност	4		148		4				4				4		132		576		576
2.	Бугарски језик и књижевност	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
3.	Први страни језик	2		74		1	0,5	37		2	1	74	37	1	1	33	33	218	88,5	306,5
4.	Латински језик	2		74		2		74										148		148
5.	Социологија													2		66		66		66
6.	Психологија					2		74										74		74
7.	Филозофија									2		74		3		99		173		173
8.	Историја	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
9.	Географија	2		74		2		74		2		74						222		222
10.	Биологија	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
11.	Математика	4		148		4		148		5		185		4		132		613		613
12.	Физика	2		74		1	0,5	37	18,5	1	1	37	37	2	0,5	66	16,5	214	72	286
13.	Хемија	2		74		1	0,5	37		1	0,5	37		2		66		214	37	251
14.	Рачунарство и информатика		2		74		2		74		1		37		1		33		218	218
15.	Музичка култура	1		37		1		37										74		74
16.	Ликовна култура	1		37		1		37										74		74
17.	Физичко и здравствено васпитање	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
II ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		5		185		4	0,5	148	18,5	6	0,5	222	18,5	6	0,5	198	16,5	753	53,5	806,5
1.	Верска настава/Грађанско васпитање	1		37		1		37		1		37		1		33		144		144
2.	Други страни језик	2		74		1	0,5	37		1	0,5	37		1	0,5	33	16,5	181	53,5	234,5
3.	Изборни програми	2		74		2		74		4				4		132				428
УКУПНО I + II		31	2	1147	74	29	4	1073	148	29	4	1073	148	30	3	990	99	4283	469	4752

Табела 1

ОПШТИ ТИП		I РАЗРЕД				II РАЗРЕД				III РАЗРЕД				IV РАЗРЕД				УКУПНО		
		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		недељно		годишње		годишње		
		Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Т	В	Σ
I ОБАВЕЗНИ ПРЕДМЕТИ		26	2	962	74	25	3,5	925	129,5	23	3,5	851	129,5	24	2,5	792	82,5	3530	415,5	3945,5
1.	Бугарски језик и књижевност	4		148		4		148		4		148		4		132		576		576
2.	Српски као нематерњи језик	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
3.	Први страни језик	2		74		1	0,5	37		2	1	74	37	1	1	33	33	218	88,5	306,5
4.	Латински језик	2		74		2		74										148		148
5.	Социологија													2		66		66		66
6.	Психологија					2		74										74		74
7.	Филозофија									2		74		3		99		173		173
8.	Историја	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
9.	Географија	2		74		2		74		2		74						222		222
10.	Биологија	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
11.	Математика	4		148		4		148		5		185		4		132		613		613
12.	Физика	2		74		1	0,5	37	18,5	1	1	37	37	2	0,5	66	16,5	214	72	286
13.	Хемија	2		74		1	0,5	37		1	0,5	37		2		66		214	37	251
14.	Рачунарство и информатика		2		74		2		74		1		37		1		33		218	218
15.	Музичка култура	1		37		1		37										74		74
16.	Ликовна култура	1		37		1		37										74		74
17.	Физичко и здравствено васпитање	2		74		2		74		2		74		2		66		288		288
II ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		5		185		4	0,5	148	18,5	6	0,5	222	18,5	6	0,5	198	16,5	753	53,5	806,5
1.	Верска настава/Грађанско васпитање	1		37		1		37		1		37		1		33		144		144
2.	Други страни језик	2		74		1	0,5	37		1	0,5	37		1	0,5	33	16,5	181	53,5	234,5
3.	Изборни програми	2		74		2		74		4				4		132				428
УКУПНО I + II		31	2	1147	74	29	4	1073	148	29	4	1073	148	30	3	990	99	4283	469	4752

Табела 2

Листа изборних предмета

Изборни програми		РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
1.	Језик, медији и култура	1	1		
2.	Појединац, група и друштво	1	1		
3.	Здравље и спорт	1	1		
4.	Образовање за одрживи развој	1	1	2	2
5.	Уметност и дизајн	1	1	2	2
6.	Примењене науке	1	1		
7.	Примењене науке 1			2	2
8.	Примењене науке 2			2	2
9.	Основи геополитике			2	2
10.	Економија и бизнис			2	2
11.	Религије и цивилизације			2	2
12.	Методологија научног истраживања			2	2
13.	Савремене технологије			2	2

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IVРАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	37	37	37	33	144
Додатна настава*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунска настава*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремна настава*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова
Час одељенског старешине	37	37	37	33
Екскурзија	до 3 дана	до 3 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Језик националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			
Слободне активности (хор, оркестар, секције, техничке, хуманитарне, спортско- рекреативне и друге ваннаставне активности)	30-60 часа годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15 – 30 часова годишње			

Остваривање плана и програма наставе и учења

1. Распоред радних недеља у току наставне године

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	37	37	37	33
Слободне активности (ваннаставне активности)	2	2	2	2
Матурски испит				4
Укупно радних недеља	39	39	39	39

2. Подела одељења на групе ученика

Општи тип	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД	Број ученика у групи
Рачунарство и информатика	74	74	37	33	до 15
Први страни језик		18,5	37	33	до 15
Други страни језик		18,5	18,5	16,5	до 15
Физика		18,5	37	16,5	до 15
Хемија		18,5	18,5		до 15

3. НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРИНЦИПА, ЦИЉЕВА И ИСХОДА ОБРАЗОВАЊА, НАСТАВНИХ ПЛАНОВА И ПРОГРАМА, НАСТАВНЕ МЕТОДЕ, ОБЛИЦИ РАДА И ВРСТЕ АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ ОСТВАРУЈЕ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНИ ПРОЦЕС

Реализација школског програма заснива се на мисији школе, дефинисане Школским развојним планом, којом је предвиђено да школа тежи томе да допринесе реализацији националне стратегије развоја образовања и повећању броја високообразованих младих људи који се у нашој школи припремају за наставак школовања. Мисија школе је и развијање креативних, критичких, одговорних и професионално високо амбициозних грађана.

Принципи на којима се заснива реализација Школског програма и који се уграђују у све школске активности су:

- уважавање и поштовање свих учесника у школском животу,
- уважавање и поштовање личности, личних својстава, узрасних и развојних карактеристика ученика,
- поштовање и неговање основних људских, индивидуалних и дечјих права и слобода,
- безусловно поштовање неповредивости личног интегритета и вредности сваког људског бића,
- равноправност, солидарност и правичност,
- поштовање и неговање природне и социјалне средине и
- изградња образовно и развојно подстицајног окружења.

Развијање демократских вредности и грађанских вештина код ученика остварује се демократизацијом школе, тј. развијањем партиципативности ученика и родитеља у школском животу и одлучивању.

Ученицима се у школи пружа подршка личном и професионалном развоју уважавањем њиховог свакодневног искуства и знања која стичу ван школе, у оквиру стручних, грађанских и културних удружења и клубова, ИС Петница и сл, кроз повезивање тих знања и искустава са садржајем наставе.

Приоритетни задаци школе, на путу достизања постављених циљева у реализацији Школског програма и остварења основних принципа су:

1. Унапређење система за праћење и вредновање квалитета рада систематским праћењем, анализирањем, извештавањем и планирањем мера за унапређење квалитета;
2. Унапређење професионалног развоја наставника и методичка модернизација наставе проширивањем обима интерних обука у школи и обухвата наставника који се стручно усавршавају, као и подстицањем коришћења модерних и интерактивних метода рада у настави;
3. Развијање инклузивне образовне праксе прилагођавањем рада индивидуалним потребама и специфичним развојним потребама сваког ученика, као и ученика из осетљивих социјалних група;

4. Хоризонтална и вертикална међупредметна повезаност планирањем корелације између наставних предмета, одржавањем заједничких часова, организовањем студијских посета, посећивањем свих доступних сајмова и фестивала науке, организовањем факултативних активности које интегришу интересовања и знања из различитих образовних и друштвених области.

Наставници примењују одређене НАСТАВНЕ МЕТОДЕ у свим етапама наставног процеса од увођења до евалуације у циљу стицања знања, развијања способности, развијања мотивације за рад, стицања одређених личних особина. Избором и комбинацијом метода обезбеђује се најекономичнији пут остваривања постављених васпитно-образовних циљева. Унутрашњу основу наставних метода чине логичке операције индукције, дедукције, анализе, синтезе, уопштавања, генерализације, чиме се обезбеђује повезаност чулног искуства, мишљења и праксе. Наставне методе се непосредно ослањају на психолошке законитости учења. Оне мотивишу, обезбеђују позитивни доживљај вредности учења, а у корелацији са одређеним садржајима и средствима ангажују позитивне емоције и стваралачке способности ученика. Сваком наставном методом постижу се неки задаци, и у одређеним наставним ситуацијама свака метода постиже свој оптимум онда када највише одговара природи градива. У Гимназији у Босилеграду, у остваривању планираних образовно-васпитних програма користе се следеће наставне методе:

1. Вербалне методе или методе живе речи: монолошка и дијалогска. Жива реч је услов педагошке комуникације која има информативну вредност и заједно са својом емоционалном компонентом остварује одређен васпитни утицај на ученика. Жива реч развија говор који је облик и израз мисли. Свака реч је већ симбол, она уопштава. Развој говора утиче на развој апстрактног мишљења. Говором се изражавају и осећања, доживљаји, препознају уметнички изрази.

а) Метода усменог излагања - систематско вербално излагање делова градива. Позитивне стране ове методе су систематичност, економичност, могућност истицања битног у излагању, могућност утицања на осећања, могућност прилагођавања стила и сложености излагања претходним знањима ученика. Недостаци ове методе су у томе што су ученици мање активни, немогуће је пратити да ли ученици схватају излагање и изношење готових обликованих чињеница, па се она обавезно допуњује комбиновањем са другим наставним методама. Облици ове методе који се користе у школи су:

- **приповедање:** најчешће се примењује у настави језика и хуманистичких предмета;

- **описивање:** примењује се у циљу вербалног сликања својстава предмета, објеката, појава при чему научно описивање мора бити објективно, свестрано, тачно, детаљно, док уметничко описивање захтева познавање језичко-стилских средстава и субјективног доживљавања;

- **образлагање:** појављује се када је у вези са неком констатацијом дошло до нејасноћа о узроцима појава, о узрочно-последичној повезаности појава, када је потребно аргументовати доказ, образложити правило примерима;

- **објашњавање:** најчешћи и најсложенији облик излагања који се односи на објашњавање правила, принципа, метода, закона, теорију, аксиоме, системе, симболе, социо-културне вредности и др. Примењује се у настави свих предмета, као и других видова образовно-васпитног рада кроз сложене мисаоне операције - описивање, издвајање, упоређивање, уопштавање које истовремено изазивају исте мисаоне функције ученика, што доводи до схватања апстрактних појмова. Рационалном схватању објашњавања помаже примена осталих наставних метода (дијалогска) као и наставна средства. Мисаона активност

наставника је модел мисаоне активности ученика. Излагање остварује наставник, ученик, неки други учесник у настави или ваннаставним активностима (нпр. стручњак који је позван у школу, познати уметник и др.). Такође, користи се репродукција говора уз помоћ CD-а, радија, телевизије.

б) **Метода разговора** (или дијалогска метода) се користи у обради градива, понављању и проверавању путем питања и одговора и дискусије. Овом методом ученици се успешније активирају, подстичу се на увиђање односа међу појавама, закључивање и уопштавање што доприноси критичности, самосталности и самопоуздању. На тај начин ученици знања лакше схватају и трајније памте. Комуникација са наставником и међу ученицима сједињује индивидуални и колективни рад. Кроз разговор наставник најбоље упознаје особине и когнитивни стил ученика (начин мишљења и закључивања ученика). Методом разговора градиво се не излаже систематично као причањем. Уколико наставник није спреман да води ток дијалога ученици могу да скрену правац дискусије те се обради мање чињеница. Дијалогом се не могу тако успешно обрадити садржаји који треба да обезбеде емоционални доживљај. Квалитет разговора зависи од квалитета наставничког питања. У школи се тежи избегавању употребе једнозначних и допунских питања која као одговор траже репродукцију знања. Продуктивни дијалог обухвата питања и импулсе као што су: Ко? Како? Зашто? Опиши! Упореди! Анализирај! Образложи! Докажи да је ...! Претпостави да је ... и сл. Користе се следећи продуктивни облици разговора:

- **хеуристички разговор** у којем наставник поступно уз помоћ читања води ученике од појединости, до откривања општег због чега је за овај разговор потребно искуство и предзнање ученика (читање, претходно учење);

- **слободан разговор** током којег питање постављају и наставник и ученици о слободној теми или о теми која ће се обрађивати. Користи се и и на завршетку обраде неке теме да би се објасниле неке дилеме, поткрепиле доказом неке констатације па и проверили усвојени ставови и уверења и

- **дискусија** - полемика, дебата, расправа (у којој ученици међусобно и наставник и ученик) супростављају мишљења, износе и побијају аргументе, осветљавају проблеме са новог становишта. Услови за коришћење овог облика разговора (дискусија) су познавање теме, интересовање, способност излагања, надограђивања мисли на излагање претходника, као и позитивна својства личности - толеранција и међусобно уважавање ставова учесника у дискусији. У коришћењу дијалогске методе битно је да ученик буде слободан да поставља питања, да наставник кроз разговор добија повратну информацију о томе да ли су ученици схватили постављене проблеме, идеје и слично.

2. Методе рада на тексту, писани и графички радови ученика, односно рад ученика/наставника на разним изворима знања као и кроз многе мисаоне и практичне активности. Подстиче се коришћење, поред уџбеника, и приручника, лексикона, библиографија, штампе, енциклопедија, монографија, интернета; затим визуелног материјала - слика, цртежа, схема, дијаграма и многобројних симбола савремене визуелне комуникације. Ученици се подучавају да раде на информативном и научном тексту да би га разумели, његове информације уградили у свој систем знања и искуство у циљу примене у пракси. У школи је развијена пракса да ученике (путем индивидуалног рада, групног рада, учења путем решавања проблема, полупрограмирању и сл.) учимо да упознају садржај, информативне елементе текста и њихов однос да издвајају важне делове (податке, појмове) да упоређују, да структурирају садржај у јасан преглед, да оцењују вредност прочитаног и друго. Ученици се подстичу да расправљају о тексту са другима (што може да организује наставник), да посматрају појаве у животу о којима читају и да коначно остварују одлуке о примени схваћених информација у практичном раду или понашању.

- **Графички писмени радови** управо омогућавају илустровање, а тиме и продубљивање и трајније запамћивање текстовног градива, као и боље схватање узрочно-последичних и квантитативних и квалитативних односа. Интегралном применом ове методе ученици се оспособљавају за израду скица, планова, мапа ума, реферата и самосталних писаних, графичких и других радова. Писмени и графички радови прате наставни процес и на њима практично у току наставе раде и ученици и наставници.

3. Метода показивања се практикује у систематизацији учениковог чулног искуства и давању нових знања путем показивања објеката, предмета, појава и процеса у природи и друштву и учениковог вођеног усмераваног опажања и посматрања. Заснована је на принципу очигледности, примени савремене наставне технологије и повезивања школе са животом. Доприноси стицању знања на најбржи начин - непосредним и посредним опажањем, развија способност систематског посматрања, уводи ученике у праћење појава и процеса, развија способност прецизног изражавања о опаженом и извештавања, доприноси трајности знања, а код учења радњи остварује се повезаност живе речи (инструкције - коментар) уз допуну радом на тексту и опажања и практичне активности, при чему се ангажује више сензорних и менталних функција. Но, апстрактни појмови, идеје, унутрашње структуре предмета и појава не могу се непосредно опажати те њиховом објашњавању доприноси посредна очигледност, формирање представа и појмова на основу учениковог искуства и уз помоћ:

- изазиваних процеса у контролисаним условима (тј. експериментата), - показивањем динамичких модела или статичких модела,

- показивањем слика: географских и историјских карата, дијапозитива, филмова, фотографија, а нарочито цртежа, скица, дијаграма и схема.

Путем савремених медија ученици се воде ка савладавању све апстрактнијих симбола визуелне комуникације укључујући и информатичку писменост. У школи се практикује коришћење свих наставних ситуација у којима се анализира (проблем, задатак, уметничко дело, систем), подаци доводе у међусобни однос, упоређује, објашњавају трансформације, при чему се ученицима указује на моделе мишљења и мисаоних операција и труди се да се прати ток њиховог мишљења. Адекватан избор и употреба наставних средстава, правилно показивање и извођење посматрања и показиваних активности од стране ученика добар су узор за самостални рад ученика и, што је крајњи циљ васпитања и образовања, за стицање радних способности ученика.

4. Метода практичних радова примењује се у лабораторији, кабинетима или ван школе. Односи се на огледе, експерименте и друге видове учења. Практични рад се организује:

а) у предметима где је директно одређен програмом и

б) у предметима где није одређен програмом, али из природе наставне јединице произилази да би учење било најбрже ако би се остварило практичним радом.

Корисно је примењивати практичан рад у предметима где се повезују особине и структуре супстанци и материјала, обликује и трансформише материјал (хемија, физика, биологија, ликовна култура, информатика). За извођење практичне радње која се састоји из радних операција ученик треба да познаје:

а) особине материја на коју делује или предмет (пројекат) рада;

б) потребна средства (инструменте) и њихову функцију и употребу;

в) структуру практичне радње (с обзиром на број и редослед практичних операција и др.).

Практични рад се примењује ради што непосреднијег осамостаљивања ученика и стога се изводи у комбинацији различитих облика рада - колективно, групно, у паровима и индивидуално до оспособљавања ученика за самостално планирање, реализацију и верификацију. Практични рад активира ученика у потпуности јер обухвата посматрање,

мишљење и праксу, интезивније делује на формирање позитивног односа према раду, на мотивацију, интересовања и вредновање рада. У јединству са методама објашњавања, показивања, метода практичних радова има битну улогу у одређивању најрационалнијих путева професионалног формирања личности ученика.

НАСТАВНА СРЕДСТВА која се у школи користе одређена су њеном опремљеношћу и оспособљеношћу наставника за њихово коришћење. Разнолика наставна средства се користе ради:

- мотивисања ученика за учење;
- повећавања ефикасности учења;
- програмирања педагошке стратегије, активности ученика и наставника у свим етапама васпитно-образовног процеса њиховим посредством,
- постепеног осамостаљивања ученика у процесу стицања нових знања и њихове практичне примене при чему је рад са различитим изворима знања основа за подстицања перцептивних, практичних и мисаоних активности ученика, без којих нема усвајања нових знања, формирања ставова и уверења, - омогућавања ширег увођења диференцираних облика рада и савремених дидактичких система наставе и учења,
- ревалоризовања у већем степену методе стицања знања непосредним искуством ученика као и перманентног стицања секундарних информација путем савремених медија и материјала као најзначајнијег вида обогаћивања непосредног искуства ученика и
- оспособљавања ученика за селективни приступ информацијама и самообразовању.

Води се рачуна о томе да употреба савремених ИКТ средстава не буде у служби превазиђене рецептивне наставе. Наставна средства - штампана, аудитивна, визуелна, аудиовизуелна, па ни она најсавременија за делимичну аутоматизацију наставног процеса не могу изоловано обезбедити реализацију циљева и задатака наставне теме ако нису интегрални део шире групе наставних средстава (програмских захтева, уџбеника, средстава за лабораторијске експерименте, предмета и објеката непосредне стварности) укључујући и наставника као најважније "наставно средство" - најзначајнији чинилац наставе. У поступном савладавању апстрактних појмова (од непосредне стварности до вербалних и апстрактних симбола) посебан значај имају аудиовизуелна искуства ученика стечена путем савремених медија и материјала налазећи се на средини између објеката непосредне стварности и апстрактних визуелних и вербалних симбола. Без ових искустава која данас чине незаобилазно окружење наших ученика, немогуће је данас пуније изразити савремени свет, актуелизовати догађаје у њему и снажније га доживети. У нашој школи наставник остаје мера свих педагошких преображаја, програматор и процењивач вредности softwer-a, аниматор и организатор васпитно-образовног процеса и непосредни носилац васпитних задатака.

Врсте наставних средстава која се користе:

- 1) **Вербална наставна средства** (жива и изговорена реч - говор и репродукована реч и говор).
- 2) **Текстуална средства** (одговарајући штампани и посебно писани текстови из различитих области људског стваралаштва).
- 3) **Визуелно наставна средства** (сва она средства која се у току наставног процеса примају - опажају чулом вида: предмети, фотографије, дијаслике, цртежи, карте, схеме, графикони, дијаграми, симболи итд.).
- 4) **Аудитивна наставна средства** (сва она средства која примамо помоћу чула слуха; поред говора то су и: разни шумови у природи и акцетичне појаве, музички и тонски ефекти, разни звучни ефекти, репродуковани - вештачки и природни ефекти итд.). Аудиовизуелна наставна средства постављају синтезу елемената аудитивних и визуелних средстава, као на пример: дијафилм праћен одговарајућим текстом, музиком, шумовима

или другим звучним ефектима; тонски филмовi; ТВ емисије, видео касете, и др. У ову групу средстава спадају и филм, дигиталне презентације и сл. Ова средства помажу у превазилажењу проблема апстрактности и ближа су ученицима. Без њих данас, тешко да се може свет потпуније актуелизовати и доживети.

5) **Мануелна наставна средства** чине посебну групу средстава. Она служе за извођење разноврсних операција, захвата и сл, као на пример: инструменти, апарати, предмети, материјали.

6) **Експериментална и демонстрациона наставна средства.** Овде спадају сва средства која обезбеђују извођење експеримента и демонстрација. Примењују се, осим у обавезној настави и у оквиру слободних и факултативних активности (Гимфест, на пример).

7) **Помоћно-техничка наставна средства** омогућавају успешну примену осталих, главних наставних средстава. Користе се: рачунари, дигитални пројектор, апарат и видео камера, беле табле, лабораторијске столице, апликатори, апарати, показивачи и др. Осим што су савремени медији ближи и интересантнији ученицима, па их боље прихватају, они и ослобађају време наставнику да се више бави питањима васпитања и развоја личности ученика.

У свакодневном раду у школи води се рачуна о томе да сва наставна средства која наставник жели да примени или употреби на часу, морају бити технички исправна и њихова примена потпуно безбедна у односу на наставнике и ученике.

ОБЛИЦИ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Савремене дидактичке теорије, теорије учења и развијена образовна технологија омогућавају да се у постојећу организациону основу унесе и флексибилнији облици наставе и учења који омогућају разноврсну структуру ученичких активности у циљу њиховог продуктивног (интелектуалног, креативног и практичног) ангажовања у условима остварене диференцијације и индивидуализације наставе, сједињавања индивидуализованог и заједничког рада и напредовања ученика. У циљу остварења укупних задатака и унапређивања квалитета па самим тим и ефеката наставе, наставници изграђују стратегију наставе комбинујући и примењујући **фронтални, групни и индивидуални рад**, као и осавремењене облике организације наставе и учења као што су: **диференцирана настава, индивидуализована настава, тимска настава, рад у паровима** и други уз адекватан избор начина (**система**) **учења: предавачког, програмираног, проблемског, учења путем открића и других.** Сваки наставник у оквиру постојећих услова за наставу предмета који предаје и у сарадњи са члановима радних тимова трага за таквом стратегијом наставе и учења које ће бити оптимална за различите категорије ученика (према њиховим индивидуалним разликама). При том је годишња припрема наставника одлучујућа, јер у тој почетној етапи рада опредељује се шта ће бити обрађено путем предавања и фронталним радом са ученицима, шта индивидуализованом наставом, шта диференцираном наставом по нивоима, шта проблемском наставом (индивидуално и у групи) и сл. Тиме се превазилази слабости предавачко-испитивачке наставе, кампањског учења, нездравог такмичења и индивидуализма и омогућава рационално осамостаљивање ученика у мишљењу и раду.

Фронтални облик рада у настави је истовремени, напоредни рад наставника са свим ученицима у разреду под истим радним условима. То подразумева да се сви ученици стављају пред исте задатке, на истом наставном градиву са истом педагошком стратегијом. Ово је најчешћи облик рада наставника приликом преношења нових информација и нових знања ученицима, али никако и најзаступљенији. У овом облику рада доминира наставник користећи се вербалним методама рада. Предност овог облика је у томе што је економичан јер се може применити у одељењима са релативно великим

бројем ученика и што омогућава наставнику да у оквиру расположивог времена обради веће програмске целине и у условима када нема довољно адекватних услова за демонстрирање. Овај рад пружа могућности за стварање одређених емоционалних и интелектуалних расположења код свих ученика чиме се продубљује доживљај садржаја градива. Међутим, рад са свим ученицима захтева да се настава одмери према "просечном" ученику и у обради градива и у ангажовању, а самим тим не задовољавају се потребе других категорија ученика - обдарених и оних са тешкоћама у учењу или са споријим темпом напредовања. То доводи до сметњи у процесу индивидуализације рада и омета оптималну активизацију ученика.

Индивидуални облик рада са ученицима практикује се уз одговарајућу помоћ наставника, било да се ради на посебном задатку или на задатку који је део општег задатка за разред. Атмосфера индивидуалног рада обезбеђује максималне услове за развој радних и организационих способности ученика, развија самосталности у раду и учењу и има велику мотивационо-активизациону моћ. Примена овог облика наставног рада захтева извесну систематичност, поступност и одговарајућу припрему ученика и наставника. Индивидуални рад може бити усмерен или вођен и слободан, скоро потпуно самосталан рад ученика на часу. У овом облику наставног рада најчешће се примењују лабораторијске и експерименталне методе, методе рада на тексту и на графичким радовима као и комбинација метода показивања и објашњавања, када ученици једни другима или наставнику показују и објашњавају неке законитости, чињенице, теорије. Наставници настоје да што више узимају у обзир карактеристике ученика као појединца (претходна знања, склоности и способности, нивои мотивације и друге особине личности) у обликовању задатака на чијем извршењу треба да се ангажује како би овај облик рада у већој мери добио карактеристике индивидуализованог педагошког поступка.

Групни облик наставног рада је рад са мањим бројем ученика где се наставно градиво обрађује са прецизно подељеним радним задацима и обавезама, а резултати рада дискутују у одељењу. Примена овог облика рада има социолошко, психолошко, педагошко и дидактичко оправдање. Групни рад повећава број непосредно ангажованих и активних ученика у истом моменту, омогућује да ученици заједничким радом стичу знања, вештине и навике. Овакав рад подстиче, усмерава радне облике комуникације, размене и сарадње међу ученицима и између ученика и наставника. Групни рад нужно захтева заједничко планирање, поделу рада, повезивање резултата појединаца у резултате групе и често резултате групе у резултате одељенског колектива. Исходи таквог рада су мера заједничке успешности свих чланова. Све те карактеристике доприносе да наставни процес постаје значајан фактор социјализације ученика. Приликом формирања група води се рачуна да састав чланова групе буде адекватан у односу на циљ; да комуникација буде договорена између чланова, са наставником и другим радним групама. Задаци за групни рад могу бити:

1. истоврсни за сваку групу,
2. диференцирани према садржају када свака група решава друге задатке,
3. диференцирани према интересовању ученика и
4. диференцирани према нивоу знања и способности ученика.

Рад у групи се обавља по следећем редоследу:

- припремна фаза (постављање циља и задатака, подела рада, подела ученика у групе),
- оперативна фаза (реализација задатака, трагање за информацијама, размена искуства и активности међу члановима) и
- верификативна фаза (извештавање, дискусија, усвајање закључака, вредновање).

Групни рад се примењује у корелацији са осталим облицима рада и примењује се када је оправдан, односно рационалан у односу на циљ, задатке и одређене наставне садржаје.

Диференцирана настава. Са становишта опредељења школе да омогући оптимални свестрани развој сваком ученику у настави се уважавају индивидуалне, одлике по способностима, мотивацији, интересовањима, темпу учења, раније стеченом искуству и знању, као и друштвено-културним вредностима средине у којој се ученик развијао. Са дидактичког аспекта ово се постиже различитим мерама диференцијације наставе као и индивидуализацијом процеса учења. Унутрашња диференцијација наставе у једном одељењу (или 2-3 паралелна) подразумева структурирање процеса учења за различите категорије ученика. Диференцирање не значи само организационе мере груписања ученика, већ и диференцирање циљева, садржаја, метода и наставних средстава. Диференцирање има значај како за индивидуализацију у когнитивном развоју личности, тако и за социјални развој ученика. У наставној пракси ове школе појављују се:

1. Спољашње диференцирање наставе која подразумева организацију у којој се ученици из разредне заједнице распоређују у нове хомогене групе бар по једном критеријуму, најчешће према способностима и успеху или, према интересовањима (допунска, додатна и припремна настава, као и секције или флексибилнији повремено облици диференцирања за обраду неке наставне целине при чему наставници раде тимски);

2. Унутрашње диференцирање које је самосталан облик наставне организације унутар одељенске заједнице једног разреда и практикује се у оквиру реализације обавезне и изборне наставе. Унутрашњим диференцирањем циљеви, садржаји, методе итд. прилагођавају се способностима ученика. Поступци унутрашњег диференцирања наставе могу бити:

- социјално диференцирање (групе различите по врсти и обиму),

- методско и медијално диференцирање (избор поступка, средстава и извора знања, зависно од темпа и стила учења);

- тематско диференцирање (прилагођавање садржаја могућностима ученика).

Приликом опредељивања за унутрашњу диференцијацију наставе на наставном часу или у оквиру више часова који обухватају тематску целину наставник мора имати у виду обавезу да обезбеди време потребно да сви ученици усвоје заједничка фундаментална знања и вештине неопходне за даље напредовање, односно примену у занимању; да поред тога ученици који брже напредују и обдарени ученици шире и продубљеније проучавају поједине предмете или области које их интересују; да истовремено, ученицима који теже напредују (избором метода, извора знања, посебном припремом задатака) омогући да усвоје минимум знања и вештина потребних за рад.

Индивидуализована настава. Ученици се у једном одељењу разликују по својим општим и специјалним способностима, по надарености, интересовањима, мотивима, особинама личности, па у вези с тим и у начинима, стилу и брзини учења. Због тога се уместо традиционалне наставе која се обраћа просеку у одељењу практикује прилагођавање наставе могућностима и потребама сваког ученика. Индивидуализована настава значи:

1. узимање у обзир особина свих ученика и разлика међу њима;

2. варирање метода, средстава и поступака према тим разликама;

3. омогућавање напредовања ученика према властитом темпу учења.

Индивидуализацијом се подстичу властите активности ученика у процесу учења па се тако остварује задатак да се ученик научи учењу, да се развија његова унутрашња мотивација, да се постепено откривају-ослобађају његове укупне потенцијалне способности, да он сам открива, увиђа своје способности у разним подручјима рада. Под индивидуалном наставом се подразумева самостално решавање задатка под руководством

наставника, али без размене информације међу ученицима. Наставник прати ток, темпо и резултате рада и може да мења, преусмерава своју помоћ у циљу оспособљавања ученика за самосталан рад. За разлику од тога, у индивидуализованом раду, који се такође практикује у школи, сви ученици решавају исте задатке, а њихов рад и решења су део заједничког задатка целог одељенског колектива. У индивидуализованој настави рад је прилагођен појединцу према његовим способностима и особинама али тако да одговара потребама, жељама и начину мишљења појединаца који у индивидуалном раду учествују. То подразумева обликовање садржаја диференцираних задатака, примену специфичних метода и средстава, извора знања да би се ученицима омогућило развијање сопствених снага и оригиналности уз уважавање њиховог ритма рада, стила рада, афективних реакција и других чинилаца као што су премореност, породичне околности у којима живи и сл. Индивидуализована настава је нашла место у раду ове школе, зато што омогућава:

- прилагодљивост на све предмете и на узраст ученика са којима радимо;
- може да се примени на разним степенима савладаности наставе;
- више од осталих облика доприноси развијању позитивних ставова према учењу;
- развија иницијативу, унутрашњу мотивацију;
- упознавање својих могућности и управљање саморазвоја ученика;
- потпунију контролу услова рада, па према томе долази и до бољих општих ефеката;
- више времена да ученик сагледа шта се и како учи;
- боље управљање напредовањем ученика;
- препознавање потребе за пружањем помоћи у превазилажењу тешкоћа;
- варирање садржинине, метода и извора учења према њиховој ефикасности;
- предвиђање исхода наставе.

Поједини ефекти индивидуализације остварују се разним начинима организовања наставе, нпр, индивидуализованим радом ученика на диференцираним задацима (са или без наставних листића); групним радом са унутрашњом диференцијацијом задатака; самосталним радом на програмираном и полупрограмираном материјалу; учењем путем открића и решавањем проблема. При спровођењу индивидуализације наставе води се рачуна о избегавању ризика од интелектуалне, емоционалне и моралне изолованости појединог ученика. Стога се индивидуализација наставе повезује са разним облицима наставе који обезбеђују учење у условима социјалне комуникације и кооперације.

Тимска настава у којој два или више наставника и њихови сарадници координирају рад на реализацији програма једне веће по узрасту (или образовном нивоу) уједначене групе (нпр. нише одељења истог разреда), радећи на оним деловима програма или активност за које су стручно највише заинтересовани и оспособљени. Тим заједнички реализује поједине програме или теме: планира, изводи и вреднује активности ученика, организује наставу и припрема садржаје, задатке и сл. који одговарају њиховим потребама и могућностима и на тај начин настоји да рационализује рад и учини га ефикаснијим. Поред групног организовања ученика и наставника тимску наставу карактерише флексибилно распоређивање наставних садржаја и коришћење времена као и интезиван стручни приступ обради садржаја уз употребу савремених наставних средстава. Тимска настава се одвија:

а) у великим групама (више одељења једног разреда) у којима доминира наставник стручњак из тима или доведен изван школе. Често се ради о темама које подстичу развијање здравих стилова живота, развијање еколошке свести или обраду неких друштвено важних тема. Рад у великим групама се практикује за предавања, увођење у веће целине, тумачења, систематизацију, закључна разматрања, приказивање филмова, подношење извештаја о истраживањима и сл, најчешће у оквиру факултетивних и слободних активности;

б) у средњим и малим групама које се формирају после увођења ученика у рад у виду хетерогених група (30 до 35 ученика). У тим групама се остварује рад на материјалу, вежбање и утврђивање да би се после проверавања ученици делили у хомогене групе, где број ученика варира све до малих група у којима се рад диференцира према ученицима који су више напредовали, према онима који заостају, док трећи продужавају са учењем на истом материјалу;

ц) тимска настава се када је то неизбежно диференцира све до самосталног и индивидуализованог рада ученика.

Тимски рад се односи и на формирање тима наставника који почиње планирањем почетком школске године. Наставници се опредељују за тимски рад на обради комплексних, сложених, интердисциплинарних тема да би омогућили ученицима што боље схватање појава и њихову узрочно-последичну повезаност и међузависност. Тим разматра ко о појединим аспектима теме може најстручније да излаже свим ученицима, опредељује се за одређена наставна средства, често аудио-визуелна (филмове, презентације, пројекције и слично, што одговара раду са великом групом); договара се о раду у одељењу у малим групама; предвиђа које додатне активности (експерименте и слично) ће остварити у додатном раду, а шта у слободним активностима.

Програмирана настава настаје из тежње за рационализацијом процеса учења, односно из потребе да се процес учења учини што активнијим, да се контролише и да се унапред могу предвидети његови ефекти. То је довело до програмирања наставних садржаја путем врло кратких корака. Програмирана настава и програмирано учење полази од претпоставке да процес учења има три битне фазе:

1. контакт ученика са чињеницама односно информацијама које треба усвојити (у класичној настави то је када наставник предаје, изводи вежбе, ученик учи из уџбеника, приручника, литературе, слуша радио, снимљена предавања, CD, гледа филмове);
2. властита активност ученика на градиву које треба усвојити, научити (на том градиву ученик треба да ради, да га употребљава у различитим варијантама примене);
3. повратна информација о успешности или неуспешности учениковог рада на градиву.

У традиционалној, предавачкој настави битна је прва етапа. Програм се сматра реализованим ако је наставник са ученицима "прешао градиво". Изостаје ученикова самостална активност на градиву (или се овај најбитнији део пребацује за домаћи рад где ученик ради без наставникове помоћи и усмеравања), а повратну информацију која у психолошком смислу представља поткрепљење (позитивно или негативно зависно од одговора) ученик добија тек приликом врло ретких одговора за оцену. Програмирана настава изводи се уз помоћ програмираног материјала (software-a) који може бити израђен за део градива једног предмета у виду програмираног наставног материјала, могу бити програмиране само поједине теме, или наставне јединице, а програмирани материјали се уграђују у компјутере или се израђују штампањем. Програмирање је активност која захтева врло стручно структурирање садржаја по кратким корацима - чланцима и секвенцама - који обезбеђују логички редослед и поступност у учењу на најлакши и најбржи начин. При том је у сваком чланку или за више чланака истовремено обезбеђен целовит процес учења: 1. припрема, 2. обрада новог (информисање), понављање и вежбање и 3. проверавање, односно повратна информација.

Сваки рад па и програмирано учење подразумева припрему ученика коју врши наставник (тумачи како се ради на програмираним материјалима) или се упутство даје уз програмирани материјал. Усвајање и запамћивање информација је услов за решавање задатака који могу бити једноставнији и сложенији (када обухвата више информација из претходних чланака односно постепено води до општих појмова). Иако програмирање

није много заступљено, чешће је у употреби делимично програмирање за које се оспособљавају и ученици. Циљ је да се у наставу уноси што више самосталног рада, активности, двосмерне комуникације и да ученици добијају чешћу повратну информацију. У нашој школи практикују се два приступа полупрограмираног учења:

1. наставник по краћим деоницама излаже градиво, води разговор са ученицима из којег следе закључци, или пројектује информације путем дигиталног пројектора, филма и слично, затим за сваки део варира питања за вежбање и на крају у целини проверава резултате петминутним тестом (или пребројавањем тачних одговора, дизањем руке);
2. други облик полупрограмираног учења је самосталан рад ученика са уџбеником. То су радни уџбеници који пре свега имају прегледно структуриран основни текст за графичким истицањем битног, затим вежбе, дискусиона питања, табеларне прегледе и друго, а понеки и краћи испити знања након обрађене теме. Правилно решење задатака даје се или у уџбенику или их саопштава наставник. На основу рада са таквим уџбеником ученик се уводи у поступке рада на сваком другом тексту, издвајања и запамћивања чињеница, уочавања проблема, мисаоног повезивања чињеница и генерализације, односно у самопрограмирање.

Проблемска настава као вид активног учења подразумева организацију наставе која се заснива на структурирању градива кроз постављање централног проблема на коме се током учења ради, на комуникацији ученика и наставника, коришћењу виших когнитивних процеса и уважавању претходних знања и искуства ученика. Проблемски организована настава одвија се кроз следеће фазе:

- постављање проблема где наставник ученицима излаже задатак у проблемском облику и упућује их да уоче проблем. Ученици потом из раније стечених знања траже она која им могу помоћи у решавању постављеног проблема, односно задатка. Да би извршили селекцију знања разговарају са наставником који им даје одговарајуће смернице у тражењу решења;

- у другој фази рада ученици бирају могуће начине решавања и уз помоћ наставниковог вођења проверавају њихову истинитост. У случају неуспеха траже се и проверавају нови начини. У току постављања и проверавања истинитости хипотезе наставник, посебно у ситуацији погрешног рада, ученицима поставља додатна, пре свега подстицајна, питања чији је задатак да ученике усмери ка решењу. Често наставник води ученике до решења тако да централни проблем рашчлани на низ мањих чији поступни след решења доводи до главног решења;

- провера утврђеног решења у пракси је завршна фаза рада. Процес учења се завршава доношењем коначног суда.

Овакав облик организације наставе доприноси мотивацији ученика, повећава њихову активност чиме се постиже и већи ефекат у остваривању васпитно-образовних задатака наставе, а пре свега:

а) развијање унутрашње мотивације код ученика - мотив радозналости, постигнућа, самоактуализације и др,

б) активирање мисаоних процеса (анализе, синтезе, апстракције, генерализације и сл.) као и

в) развој креативних компоненти мишљења (флуентност, оригиналност, флексибилност, осетљивост за проблеме и др).

На овај начин сам наставни процес је привлачнији и интересантнији, а ученици се оспособљавају за самостални рад. Успех коришћења проблемске наставе зависи од узраста, мотивисаности, претходних знања и искуства ученика, као и од припремљености и мотивисаности наставника. Зато се наставници темељно припремају, а припрема обухвата: избор и планирање наставних тема односно наставних јединица за примену

проблемске наставе, избор проблема и припрема вођења ученика за њихово решавање, утврђивање начина мотивације ученика, припрема дидактичког материјала и наставних средстава.

Учење путем открића, односно учење путем истраживања којим се остварује напредак посебним начином вођења ученика да релативно самостално открију нове принципе, правила и законе, да структурирају чињенице које уче и да упознају методе решавања различитих проблема. Ова врста рада ефикасна је у случајевима откривања нових принципа и појмова, при организовању чињеница у структуре односно када је могуће секвенцијално обрађивати одређене садржаје. Реч је о малим открићима, за разлику од концептуалних инвенција, које нису предмет учења путем открића у настави. Процес откривања је резултат индуктивног и дедуктивног мишљења, при чему су наставникове инструкције основни инструменат усмеравања активности ученика. Реч је о релативно самосталном упознавању од стране ученика са новим чињеницама и генерализацијама које му раније ни на један начин нису саопштене. У процесу примене ове врсте учења доминирају трагачке и хеуристичке активности ученика при усвајању општих правила учења, метода решавања проблема и постепено улажење у процес сазнавања. Настава у чијој је основи учење путем открића утиче на:

- развијање интелектуалних способности ученика,
- развијање унутрашње мотивације и истраживачког стила код ученика,
- непрекидно буди радозналост,
- условљава бољу ретенцију и трансфер стечених знања,
- активира ученике и непосредно развија њихову способност за решавање проблема, стицање нових информација и др.

Приликом припремања градива и ученика за учење путем открића правилно се бирају инструкције које треба да подстичу развој индивидуалних диспозиција ученика, да усмеравају активност на структурирању знања на специфичан начин, доприносе да се материјал проучава у секвенцама и обезбеђују повратне информације ученика у процесу трагачких активности. При креирању секвенци за проучавање предност треба давати оним садржајима који чине окосницу појмова структуре датог предмета, посебно доприносе разумевању основних поставки, начела и принципа.

4. ПРОГРАМ ДОПУНСКЕ, ДОДАТНЕ И ПРИПРЕМНЕ НАСТАВЕ

Допунска настава

Допунска настава организије се за оне ученике који због било којих разлога нису успели у редовној настави овладати наставним садржајима појединих предмета, па се због тога у њихову знању и способностима исказују празнине које треба накнадно, допунским инструктивним радом попунити да би могли даље нормално напредовати у редовној настави. Акумулиране празнине отежавају даље напредовање ученика, па каткада потпуно блокирају напредовање.

Циљ програма рада допунске наставе: омогућавање ученицима који заостају у савлађивању образовно-васпитних садржаја да се лакше укључују у редовни васпитно образовни процес.

Задаци допунског рада :

- ближе одређивање програмских садржаја у којима ученици не постижу добре резултате
- савлађивање утврђених садржаја треба више ускладити са потребама и могућностима ученика за које се организује овакав рад
- пружање помоћи ученицима да се лакше уклопе у редовну наставу и праћење њиховог напредовања

Узимајући у обзир узроке заостајања појединих ученика допунским радом се обухватају :

- ученици који долазе из других школа ;
- ученици који су због болести , породичних и других разлога дуже одсуствовали са наставе
- ученици који перманентно заостају и тешко савлађују школско градиво

Приликом планирања допунског рада мора се водити рачуна о следећем :

- један ученик који заостаје у савлађивању школских садржаја из више предмета може бити укључен у допунски рад истовремено из два предмета.
- допунски рад организовати са групом ученика или са појединим ученицима, а број ученика у групи не сме бити већи од 10 и зависи од узрока заостајања и природе самог предмета
- група ученика може се образовати у оквиру једног одељења или више одељења истог разреда
- групе по правилу треба да обухватају оне ученике које имају исте проблеме и потешкоће
- састав група не треба да буде сталан у току читаве године, будући да неки ученици отклоне пропусте док се у њих укључују нови ученици
- оријентационо планирати садржаје водећи рачуна при томе да се допунски рад може одржавати једном или два часа недељно

На основу Закона о средњој школи, професор је обавезан, да због повремене неуспешности ученика у савладавању наставних садржаја организује допунски рад са ученицима. Планирани фонд часова по предмету за који се организује додатни рад је 35 часова годишње.

Тачан распоред допунског рада и број обухваћених ученика немогуће је унапред планирати због тога што директно зависе од броја ученика којима је оваква настава потребна. Те потребе утврђују одељењска већа за свако одељење посебно. Након његовог усвајања на седницама одељењског већа, тај план постаје саставни део Годишњег плана. Допунска настава изводи се у току школске године када се за то покаже потреба . Допунски рад се углавном реализује као претчас или после часова.

Израда програма допунске наставе наставе почиње након усвајања списка полазника јер је ток планирања наставе ове врсте чврсто повезан са сваким учеником и његовим развојним потребама и могућностима те да би ранији приступ изради програма наставе водио у неприлагођеност и недовољну ефикасност наставе.

Програми допунске наставе имају ове елементе: 1) чињенице, генерализације, операције које треба да ученик научи у допунској настави, 2) средства, облике, методе и поступке у извођењу наставе, 3) календар извођења наставе. 4) технике и инструменте вредновања токова и резултата у раду, 5) начина вођења евиденције о учениковом напретку. Индивидуализација планирања садржаја и начина наставе, не искључује потребу и могућност заједничких садржаја и начина рада јер постоје међу ученицима сродне тешкоће, мањкавости и могућности за њихово превазилажење, па се зато могу неки задаци остварити заједнички и са истим програмским садржајима. Реализација допунске наставе одвија се у специјалној примени облика и техника наставног рада. У настави ове врсте доминантан облик је индивидуализовани рад, знатно мање је заступљен рад у групама ученика сродних тешкоћа и нивоа развијености, док је фронтални рад најмање прикладан и присутан у настави. Индивидуализовани поступак у настави реализује се наставним листићима или програмираним и полупрограмираним материјалима, примереним задацима и инструктивном помоћу наставника у темељитом овладавању оним садржајима, операцијама и техникама које су биле сметња у напредовању.

Начин праћења и евалуације програма допунске наставе: Директор и педагог врше преглед у ЕС-дневнику и региструју у којој мери и на који начин се реализује допунска настава, и о томе обавештавају наставничко веће и школски одбор. Директор и педагог врше увид у формативно оцењивања предметних наставника допунске наставе. Педагог рад и анализу ефикасности часова допунске наставе. Та анализа обухвата израчунавање процената ученика који су после похађања допунске наставе поравили оцену. Анализа се ради током трећег класификационог периода текуће школске године. О резултатима праћења и евалуације допунске наставе педагог и извештава Наставничко веће, Педагошки колегијум, Савет родитеља и Школски одбор.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА	ВРЕМЕНСКА РЕАЛИЗАЦИЈА	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ
Идентификација ученика који заостају у раду	Септембар, по потреби током школске године	Предметни наставници, стручна служба
Израда плана и програма	Септембар, по потреби током школске године	Предметни наставници
Организација рада са ученицима (распоред часова истакнут у холу школе)	Током године	Предметни наставници
Праћење рада и напредовања ученика	Током године	Предметни наставници, стручна служба
Вођење евиденције о раду и напредовању ученика	Током године	Предметни наставници, стручна служба
Анализа реализације допунске наставе на састанцима стручних и одељењских већа	На класификационим периодима	Предметни наставници
Увид у ЕС-дневник о присутности ученика	На класификационим периодима	Стручна служба

Додатна настава Циљ програма додатне наставе: омогућавање одабраним и талентованим ученицима да прошире и да продубе своја знања и вештине из неких наставних области и предмета у складу са својим интересовањима, способностима и склоностима, као и да подстиче ученике на самостални рад, развој логичког, стваралачког и критичког мишљења и да допринесе њиховом оспособљавању за даље самообразовање.

Додатни образовно-васпитни рад биће организован за оне ученике који показују изузетан успех и резултате из наставних предмета, који са посебним успехом савлађују програмске садржаје и показују посебно интересовање за продубљивањем и проширивањем знања и вештина из одређеног предмета. Овим видом наставе тежиће се развијању самосталности и креативности ученика. Обзиром на карактер и функцију додатног рада наставник ће препоручити најразноврсније облике, методе и поступке рада који ће ученицима омогућити да њихове креативне способности дођу до пуног изражаја (индивидуални и групни облик рада, проблемска и индивидуализована настава и сл.). Наставници ће интересовање ученика усмеравати у правцу непрекидног активирања и оспособљавања за самосталан, стваралачки рад и непосредно и шире коришћење стручне и приручне литературе.

Идентификација ових ученика ће се обавити до краја септембра јер је потребно одређено време да се ученици који ће се одредити за овај вид рада препознају нарочито у првим разредима.

Задаци додатног рада у школи су:

- Задовољавање индивидуалних особености ученика;
- Подстицање индивидуалног развоја ученика;
- Проширивање обима и садржаја појединих предмета;
- Груписање ученика према способностима и интересовањима;
- Идентификовање обдарених и талентованих ученика.

Садржаји додатног рада полазиће од редовног плана и програма рада, али ће се сходно интересовањима и потребама ученика проширивати и допуњавати.

Планирани фонд часова по предмету за који се организује додатни рад је 30 часова годишње. Додатни рад се реализује као претчас или после часова, а по потреби и у другим терминима. Рад реализују професори које одређују стручна већа, у складу са својим

плановима рада и потребама школе. Настava ће се изводити током целе школске године, посебно интензивно у другом полугодишту. Један део додатне наставе представљаће континуирану припрему ученика за такмичења, а циљ је да се оствари масовније учешће ученика на такмичењима у свим областима и премаше добри такмичарски резултати из претходних година.

Начин праћења и евалуације програма додатне наставе: Директор и педагог на основу постигнутих резултата на такмичењима раде анализу оствареног успеха програма додатне наставе и о резултатима извештавају Наставничко веће, Педагошки колегијум, Савет родитеља и Школски одбор. Директор и педагог врше преглед евиденције у ЕС-дневнику и региструју у којој мери и на који начин се реализује додатна настава.

САДРЖАЈ ПРОГРАМА	ВРЕМЕНСКА РЕАЛИЗАЦИЈА	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ
Идентификација ученика за додатну наставу	Септембар	Предметни наставници, стручна служба
Израда плана и програма	Септембар	Предметни наставници
Организација рада са ученицима(распоред часова истакнут у холу школе)	Током године	Предметни наставници
Организација и припрема ученика за такмичења	Према календару такмичења	Директор, Предметни наставници и Педагог
Праћење рада и напредовања ученика	Током године	Предметни наставници и стручна служба
Вођење евиденције о раду и напредовању ученика	Током године	Предметни наставници и стручна служба
Анализа реализације додатне наставе и дискусија на састанцима стручних и одељењских већа	На класификационим периодима	Предметни наставници
Увид у ЕС дневник о присутности ученика	На класификационим периодима	Директор, Педагог

Припремна настава се остварује за ученике који полажу: разредни или поправни испит, завршни или матурски испит и за ванредне ученике Циљ програма рада припремне наставе: омогућавање ученицима да лакше савладају садржаје образовно-васпитног рада и тако што ефикасније одговоре на захтеве наставног процеса.

Задаци програма рада припремне наставе:

- пружање помоћи ученицима који долазе из других школа због разлике у наставним плановима и програмима
- пружање помоћи ученицима који су због болести, породичних и других оправданих разлога дуже одсуствовали са наставе и полажу разредни испит
- помоћ у ближе одређивању програмских садржаја ученицима који су одсуствовали са часова редовне наставе више од једне трећине укупног броја часова
- пружање помоћи ученицима да лакше одговоре захтевима полагања поправних испита
- пружање помоћи ученицима који се спремају за полагање завршних и матурских испита
- пружање помоћи ванредним ученицима у усвајању наставних садржаја због постизања што позитивнијих резултата на испитима за ванредне кандидате.

Садржај и начин остваривања програма припремне наставе: У зависности од пропуста у знању, нивоа усвојености градива, психофизичких могућности ученика као и оптерећености ученика у току дана, дужина рада са појединим ученицима у групама може трајати краће или дуже од 45 минута. Садржаји су идентични прописаном наставном плану и програму. Избор, ширина и дубина обраде, као и дидактичко- методички

поступци, у овим облицима рада су, више него обично, под утицајем индивидуалних карактеристика ученика укључених у припремну наставу. Припремна настава се организује када се укаже потреба, нарочито за предмете који нису заступљени у настави, па је потребно припремити ученике за разредни испит. Рад је у потпуности прилагођен наведеним циљевима и захтевима ученика.

Временска динамика и одговорне особе за програм припремне наставе Одговорна особа за програм припремне наставе је предметни наставник оног предмета за који постоји неопходна потреба за припремну наставу и директор школе . У првом полугодишту сваке наставне године припремна настава се организује само за ванредне ученике. У другом полугодишту сваке школске године часови припремне наставе се остварују за све ученике који по закону имају право на њих уз распоред који сачињава педагошки колегијум, а усваја Наставничко веће. Предметни наставник који реализује часове припремне наставе води евиденцију о томе у књизи евиденције осталих облика образовно-васпитног рада. Начин праћења и евалуације програма припремне наставе Директор и педагог врше преглед из ЕС-дневника и региструју у којој мери и на који начин се реализује припремна настава. Директор и педагог врше анализе постигнућа ученика на крају реализованих испита: разредних, поправних, завршних, матурских и ванредних и о томе обавештавају Наставничко веће и Школски одбор.

6. ПРОГРАМ И АКТИВНОСТИ КОЈИМА СЕ РАЗВИЈАЈУ СПОСОБНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА, КОМУНИКАЦИЈА И ТИМСКИ РАД, САМОИНИЦИЈАТИВА И ПРЕДУЗЕТНИЧКИ ДУХ

Школа у оквиру својих обавезних наставних предмета, грађанског васпитања као изборног предмета, као и кроз факултативне активности развија способност за препознавање проблема, вештине планирања акција за решавање проблема, удруживање и тимски рад, подстиче самоиницијативу и предузетнички дух ученика.

	Циљ	Активност	Носилац активности
1.	Развијање способности за препознавање проблема	- Анализа поштовања права ученика; - Дебате о друштвеним проблемима (дискриминација и сл); - Анкетирање ученика о интересовањима и предлозима секција чији рад треба покренути у школи.	- Наставници грађанског васпитања на часовима обавезне наставе у II разреду; - Одељењске старешине и стручни сарадник, психолог
2.	Развијање вештине планирања акција за решавање проблема	- Израда плана акције, нацрта пројекта и реализација пројекта у оквиру наставе ГВ за II разред; - Израда годишњег плана рада Ђачког парламента; - Подстицање на праћење сајтова на којима се објављују конкурси за ђачке пројекте.	- Наставници грађанског васпитања; - Председник Ђачког парламента уз подршку директора и стручног сарадника, психолога; - Стручни сарадник, психолог, наставници грађанског васпитања, други предметни наставници
3.	Развијање вештине за тимски рад, конструктивну комуникацију, толеранцију, поделу дужности и одговорности	- Групни облик рада у оквиру обавезне и изборне наставе - грађанског васпитања, биологије, хемије, латинског језика, географије, историје; - Организовање тимова вршњачких едукатора за промоцију здравих стилова живота	- Предметни наставници; - Стручни сарадник, психолог.
4.	Подстицање самоиницијативе ученика	- Подршка акцијама ђачког парламента; - Израда пројеката и аплицирање код донатора; - Похваљивање ученика који покрећу иницијативе за школске акције.	- Предметни наставници, стручни сарадници и директор према својим личним компетенцијама и афинитетима; - Наставничко веће на предлог одељењског старешине.
5.	Развијање	- Подршка организовању	- Наставници физичког

предузетничког духа ученика	спортских турнира; - Пружање помоћи у организовању хуманитарних акција; - Волонтирање ученика у локалним фирмама ради прикупљања средстава за реализацију пројеката.	васпитања; - Директор; - Стручни сарадник, психолог.
-----------------------------	--	--

7. ПРОГРАМ КУЛТУРНИХ АКТИВНОСТИ ШКОЛЕ

Културне активности реализоваће се кроз активности ученика и наставника, у сарадњи са локалном самоуправом, културним институцијама у граду и земљи и иностранству. Циљ ових активности је промоција културе и уметности, промоција школе, примена знања и вештина стечених у школи и ван ње, развијање естетских вредности и навика, јачање самопоуздања и вештине у јавном наступу, омогућавање испољавање уметничких талената ученика, унапређење етоса, унапређење сарадње са родитељима.

	АКТИВНОСТ/ТЕМА	Време и место реализације	Сарадници
1.	- Разрада плана и програма за текућу школску годину;	Септембар Гимназија;	Директор; Стручни сарадници; Литерарна и драмско-рецитаторска радионица;
2.	- Међународни сајам књига; - Посета позоришта - Припрема Дана школе	Октобар Београд; Ниш, Врање Гимназија, Дом културе	Директор; Стручни сарадници; Литерарна и драмско-рецитаторска радионица; Фото радионица; Ликовна радионица; Спортска радионица; Новинарска радионица; Одељењске старешине;
3.	- Дан школе 5. новембар;	Новембар Гимназија Гимназија, Дом културе	Директор; Стручни сарадници; Литерарна и драмско-рецитаторска радионица; Фото радионица; Ликовна радионица; Спортска радионица; Новинарска радионица;
4.	- Припреме и разрада програма за обележавање Дана Св. Саве - Међународни сајам књига; - Уређивање хола школе поводом Божићних и новогодишњих празника	Децембар Гимназија Ниш Гимназија	Директор; Стручни сарадници; Литерарна и драмско-рецитаторска радионица; Фото радионица; Ликовна радионица; Новинарска радионица;
5.	- Дан Светог Саве	Јануар Гимназија	Директор; Стручни сарадници;

			Литерарна и драмско-рецитаторска радионица; Фото радионица; Ликовна радионица; Новинарска радионица;
6.	- Уређивање хола школе поводом дана заљубљених - Дан погубљења Васида Левског	Фебруар Гимназија Гимназија	Директор; Стручни сарадници; Литерарна и драмско-рецитаторска радионица; Фото радионица; Ликовна радионица; Новинарска радионица;
7.	- 1. март (Дан мартенице) - 3. март (Дан ослобиђењ бугара од турског ропства) 8. март - Такмичење рецитатора;	Март Гимназија Гимназија Гимназија и Народна библиотека ”Христо Ботев” у Босилеграду и Народна библиотека ”” у Сурдулици	Директор; Стручни сарадници; Литерарна и драмско-рецитаторска радионица; Фото радионица; Ликовна радионица; Новинарска радионица;
8.	- 1. Април (Дан шале)	Април Гимназија	Литерарна и драмско-рецитаторска радионица; Фото радионица; Ликовна радионица; Новинарска радионица; Разредне старешине;
9.	- 24. мај (Дан писмености) - 24. мај (Шалјиви испраћај матураната)	Мај Гимназија	Директор; Стручни сарадници; Литерарна и драмско-рецитаторска радионица; Фото радионица; Ликовна радионица; Новинарска радионица; Разредне старешине;
10.	- Свечана додела диплома матурантима	Јун Гимназија	Директор; Стручни сарадници; Разредне старешине; Предметни наставници

8. ПРОГРАМ СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ УЧЕНИКА / РАДИОНИЦА

ПЛАНОВИ РАДА РАДИОНИЦА И СЛОБОДНИХ АКТИВНОСТИ

Непосредан васпитно-образовни циљ ученичких слободних активности јесте да допринесу развоју личности на образовном, сазнајном, креативном, друштвеном и личном плану. Задаци слободних активности су:

- проширивање и продубљивање, као и стицање нових знања и умења а према интересовањима ученика;
- задовољавање специфичних интересовања ученика уз активно усмеравање њихових склоности, способности, интересовања и подстицање професионалног развоја;
- мотивисање и оспособљавање ученика за самосталан и креативан рад и
- омогућавање ученицима организовање забаве и рекреације, као и других услова да самостално користе слободно време и организују духовни, културни и друштвени живот у средини у којој живе и раде. У овој школској години у Гимназији ће радити следеће радионице: драмска, литерарна, рецитаторска, музичко-фолклорна, ликовна, спортска, шаховска и новинарска радионица.

8.1. ПЛАН РАДА ДРАМСКЕ И РЕЦИТАТОРСКЕ РАДИОНИЦЕ

Септембар

1. Формирање радионице и избор руководства и доношење плана рада
2. Избор комада за Нову годину

Октобар

1. Избор позоришног комада - дело по избору
2. Упућивање у разне врсте уметничког говора: беседништво, вођење дијалога и дискусија
3. Рецитовање и казивање напамет

Новембар

1. Подела улога
2. Читана проба (рад за столом)
3. Читана проба

Децембар

1. Распоредна проба: групирање лица и ствари на проби
2. Увежбавање и утврђивање покрета
3. Сценске радње (проба)
4. Вежбе ритма и темпа

Јануар

1. Припрема сценског дела за школску славу - 27. јануар
2. Сценски приказ о Светом Сави

Фебруар

1. Анализа рада радионице
2. Припрема сценског дела за Дан жена
3. Распоредна проба - постављање декора
4. Костими и маске (плакете и панои)

Март

1. Генерална проба (акцент, интонација, паузе)
2. Разговор о успеху и недостацима (процена)

Април

1. Посета позоришту
2. Гостовање радионице у другој школи или давање представе за мештане

Мај

1. Припрема програма за 24. мај - Дан словенске писмености
2. Подела улога
3. Декорације сцене и генерална проба
4. Анализа рада радионице

8.2. ПЛАН РАДА ЛИТЕРАРНЕ РАДИОНИЦЕ

Литерарна радионица у свом раду има за задатак у великој мери да уђе у тајне уметности и да обезбеди креативно успољавање и развијање маште, мисли, осећања и љубави према уметничком стваралаштву.

СЕПТЕМБАР

1. Формирање радионице, доношење плана и програма радионице, избор руководства и договор о начину рада.
2. Читање самосталних радова, поезије, римованог и слободног стиха, прозних радова (приповетке, анегдота и афоризми)

ОКТОБАР

1. Припрема за обележавање Дана школе: уклапање у програм школе у целини.
2. Литерарно веће - ученици Гимназије, организовати у библиотеци

НОВЕМБАР

1. Избор ученичких прозних и песничких радова: пимени задаци, песме, слободни састави и т.д.
2. Обележвање Дана школе

ДЕЦЕМБАР

1. Истраживање језичког блага:
 - Карактеристике локалног говора (прикупљање речи са објашњењем)
2. Дијалог, монолог, режија, сценарио.
3. Интерпретација драмских текстова.

ЈАНУАР

1. Читање радова о Св. Сави
2. Генерална проба
3. Критички осврт на литерарно вече о Св.Сави

ФЕБРУАР

1. Самостални радови на тему “ Љубав”
2. Рецензија самосталних радова
3. Изражајно читање уметничког текста
4. Литерарно веће

МАРТ

1. Избор радова за 8. Март (празник жена)
2. Анализа радова (критички осврт о песмама)
3. Припрема програма за Дан жена

МАЈ

1. Припрема програма за Дан словенске писмености
2. Избор радова посвећених Кирилу и Методију
3. Изражајно читање и увежбавање улога

ЈУН

1. Разматрање извештаја о раду радионице.

8.3. ПЛАН РАДА ЛИКОВНЕ РАДИОНИЦЕ

ЗАДАЦИ ЛИКОВНЕ РАДИОНИЦЕ:

- подстицање и упућивање ученика на стваралачки рад,
- развијање интересовања ученика на актуелне ликовне проблеме своје средине, за рад на упознавању и уобличавању простора у коме живе и раде,
- подстицање интересовања ученика за актуелна уметничка истраживања,
- развијање способности ученика за примање и коришћење ликовних информација у свакодневном животу и раду.

ОКТОБАР

1. Облик и цртеж (цртање по моделу, смештај цртаног предмета у одређени формат хартије),
2. Принципи централне перспективе, ”гледање кроз мрежу” (цртање ентеријера зграда, делова намештаја),
3. Ваздушна перспектива
4. Линеарна и ваздушна перспектива,

НОВЕМБАР

1. Изоштрено и периферно опажање и улога њиховог преплитања у обличавању цртаног призора,
2. Скраћење,
3. Сликање по моделу,
4. Тонско сликање,

ДЕЦЕМБАР

1. Анализа односа светлог-тамног,
2. Студија бојења односа светлог-тамног,
3. Студија бојених односа у најширим потезима,

ЈАНУАР

1. Постепено прилажење на студирање призора са сложенијим калористичким односима целине и детаља,
2. Утицај шире околине и светлосних утицаја на виђење односа локалних тонова посматраних површина,

ФЕБРУАР

1. Сликање истих предмета под различитим осветљењем и различитим ширим околинама,
2. Вајање, рад на моделу, прављење конструкције,
3. Покрет, положај масе у простору,
4. Пропорције

МАРТ

1. Карактер и сличности вајаног модела, однос детаља и целине,
2. Рељеф, однос испупчено-удубљено, служити се претежно моделовањем као поступком додавања с плана на план и грађења облика од масе,
3. Клесање, одузимање масе (рад на моделу)
4. Рад на моделу

АПРИЛ

1. Графика, припремање цртежа и рад у материјалу,
2. Цртеж, цртежи предвиђени као припрема за графику,
3. Дворез,
4. Двобојна графика,

МАЈ

1. Боја као светлосна вредност,
2. Валер као проблем обликовања,
3. Контраст и ритам као елементи обликовања,
4. Боја и бојење,

ЈУН

1. Цртеж по природи,
2. Слободне теме,
3. Слободне теме.

8.4. ПЛАН РАДА ФУДБАЛСКЕ РАДИОНИЦЕ

СЕПТЕМБАР

1. Избор руководства радионице
2. Утврђивање календара активности током године
3. Увежбавање шутирања “рисом”

ОКТОБАР

1. Заустављање лопте унутрашњом страном стопала
2. Шутирање и додавање унутрашњом страном стопала
3. Уважбавање-игра

НОВЕМБАР

1. Шутирање и додавање спољном страном стопала
2. Вођење лопте право и вијугаво са шутирањем на гол
3. Уважбавање-игра

ДЕЦЕМБАР

1. Вођење у паровима и шутирање на гол
2. Игра на мале голове-увежбавање-тренинзи
3. Дриблинг, окретање, покривање, одузимање лопте

ФЕБРУАР

1. Игра на мале голове-увежбавање-тренинзи
2. Организовање међудодељењских такмичења

МАРТ

1. Свакодневно организовање такмичења у слободном времену

АПРИЛ

1. Учешће на општинском такмичењу школа

МАЈ

1. Турнир у малом фудбалу на нивоу школе

8.5. ПЛАН РАДА ОДБОЈКАШКЕ РАДИОНИЦЕ

СЕПТЕМБАР

1. Избор руководства радионице
2. Утврђивање календара активности у току године
3. Техника игре: одбојкашки став, кретање напред-назад, бочно са и без лопте
4. Примање лопте прстима, подлактицом, “ чекићем” у месту и кретању

ОКТОБАР

1. Увежбавање-игра
2. Сервис на скраћеном терену и преко целог терена са акцентом на сервис
3. Сервис пријема лопте из сервиса, додавање у центру, додавање пуцачима
4. Увежбавање-игра

НОВЕМБАР

1. Додавање и смеч из додавања
2. Покушај смеча на мрежи са првог поља
3. Увежбавање-игра

ДЕЦЕМБАР

1. Организација напада после примљене лопте преко бочних играча
2. Пребацивање прве лопте преко мреже у противничко поље “чекићем”
3. Увежбавање-игра

ФЕБРУАР

1. Пребацивање “боксовањем” са једном руком. Игра са акцентом крилних играча
2. Пребацивање подлактицама преко главе са задње половине терена
3. Увежбавање-игра

МАРТ

1. Играње лоптом која се одбија од мреже
2. Блокирање, појединачни и двојни блок на мрежи приликом игре
3. Увежбавање-игра

АПРИЛ

1. Спасовање смечираних лопти из чучња и “упијача”
2. Увежбавање-игра
3. Међудодељењска такмичења

МАЈ

1. Свакодневно организовање такмичења у слободном времену

ЈУН

1. Учешће на општинском такмичењу школа

8.6. ПЛАН РАДА КОШАРКАШКЕ РАДИОНИЦЕ

СЕПТЕМБАР

1. Формирање радионице и избор руководства
2. Упутство за рад и упознавање са руководством

ОКТОБАР

1. Вежбе-тренинзи
2. Вежбе-тренинзи
3. Вежбе-тренинзи

НОВЕМБАР

1. Држање лопте (додавање и хватање)
2. Вежбе-тренинзи

ДЕЦЕМБАР

1. Додавање у месту, кретање, вођење лопте с променом висине вођења
2. Вежбе-тренинзи

ЈАНУАР

1. Окретање - пивотирање

ФЕБРУАР

1. Додавање у кретању, убацивање у кош
2. Вођење лопте уз ометање, промена брзине

МАРТ

1. Додавање у кретању, убацивање у кош
2. Вежбе-тренинзи

8.7. ПЛАН РАДА ШАХОВСКЕ РАДИОНИЦЕ

СЕПТЕМБАР

1. Усвајање програма рада и избор руководства шаховске радионице
2. Општа правила: основни фактори, кретање појединих фигура, циљ игре
3. Нерешена партија, појам потеза и рокаде, вредност фигура

ОКТОБАР

1. Основи теорије завршница: елементарни матови, пешачке завршнице
2. Основи теорије завршница: остале завршнице
3. Вежбања кроз примере и задатке

НОВЕМБАР

1. Основи теорије отварања: отворене игре
2. Турнир поводом Дана школе
3. Основи теорије отварања: полуотворене игре
4. Основи теорије отварања: затворене игре

ДЕЦЕМБАР

1. Средишњица
2. Вежбања кроз примере и задатке

ЈАНУАР

1. Турнир поводом Светог Саве

ФЕБРУАР

1. Увежбавање појединих отварања
2. Одељењско такмичење

МАРТ

1. Вредност фигура, комбинације
2. Такмичење између одељења по разредима

АПРИЛ

1. Стратегија и тактика напада и одбране
2. Школско такмичење

МАЈ

1. Вежбања кроз примере и задатке
2. Општинско такмичење

ЈУН

1. Међуопштинско такмичење
2. Анализа рада шаховске радионице

8.8. ШКОЛСКИ ЛИСТ

Циљ: Развијање и неговање радозналости и отворености за збивања и актуелне појаве у школи, изграђивање навике и потреба ученика да адекватно учествују у стварању културног и уметничког чина, развијање хуманистичких односа и формирање осећања колективног рада.

- Задаци: - основни принцип урђивања, избор и распоред материјала
- припремање и израда разних врста новинских написа (вест, извештај, коментар, интервју, репортажа)
 - неговање културе писменог изражавања на матерњем језику и језицима који се уче у школи
 - оспособљавање за руковање апаратима за умножавање
 - успостављање и одржавање сарадње са свим радионицама, нарочито са литерарном
 - афирмација најбољих ученика и мотивисање на стваралачки рад
 - изграђивање естетских критеријума и етичких норми
 - формирање радних навика, развијање истрајности, смисла и способности за систематичност, уредност и тачност у раду

Назив листа: Наш лист

Обим листа: 20 листова А4

Лист ће излазити једанпут у полугодишту, а садржаће следеће сталне рубрике:

- Кутак за професора
- Причамо о...
- Да ли сте знали
- Разговор са професором
- Ово сам ја
- Време иза нас
- Замке живота
- Разнода
- Упознајте себе
- Страна смеха
- Звезде и спорт
- Ученици ствараоци
- Ваши утисци

Васпитно-образовну улогу лист ће испунити обрадом следећих тема:

- Историја наше школе- септембар
- Како успешно учити- октобар
- Дуван и алкохол- зашто не!- новембар
- живот и дело Светог Саве- јануар

Лист ће бити објављивани најбољи писмени задаци из појединих предмета, резултати анкете о односу наставник-ученик, резултати акције“Бирамо најбољег ученика” по разредима итд.

8.9. ПЛАН РАДА ФОТО-РАДИОНИЦЕ

СЕПТЕМБАР

1. Обука ученика за руковање дигиталним фотоапаратом

ОКТОБАР

1. Фото конкурс „Јесен у мом крају“

НОВЕМБАР

1. Изложба најбољих фотографија из конкурса „Јесен у мом крају“ поводом Дана школе
2. Похвале и награде најбољим ученицима

ДЕЦЕМБАР

1. Израда и прибављање фотографија за школски лист
2. Израда фотографија и видео записа ради израде филма на тему по избору ученика

ФЕБРУАР

1. Израда и прибављање фотографија за школски лист
2. Израда фотографија и видео записа ради израде филма на тему по избору ученика

МАРТ

1. Израда и прибављање фотографија за школски лист
2. Израда фотографија и видео записа ради израде филма на тему по избору ученика

АПРИЛ

1. Фото конкурс на тему “Април у Босилеграду”

МАЈ

1. Изложба најбољих фотографија из конкурса “Април у Босилеграду”
2. Похвале и награде најбољим ученицима
3. Монтажа филма на тему по избору ученика

ЈУН

1. Анализа рада радионице

ОБОГАЋЕН ЈЕДНОСМЕНСКИ РАД - ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

Циљ: Циљ обогаченог једносменског рада је пружање додатне образовно-васпитне подршке у учењу и развоју ученика кроз различите моделе рада и активности у средњој школи; неговање традиције и културе свог народа; развијање мултикултуралности; развијање функционалних знања ученика; развијање компетенција за учење, дигиталне компетенције, решавање проблема, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, одговорно учешће у демократском друштву, одговоран однос према себи и другима, примена стечених знања у свакодневном животу, развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;

других особености изабраних земаља. Своје продукте ће приказати родитељима, локалној заједници и другима на крају циклуса. кроз радионице ћемо реализовати садржаје о превенцији насиља, наркоманије и других зависности, као и о развијању комуникације, вештине учења, кулинарства, прављења сувенира од различитих материјала различитим техникама. Узевши у обзир да ученици тог узраста радо играју планирали смо радионицу где ће учити да плешу. Активности из домена екологије и заштите животне средине подразумевају обележавање Дана планете Земље, Светског дана вода, Светског дана здравља, Светског дана очувања животне средине где ученици имају завидну улогу чиме стичу потребна знања о значају очувања животне средине и у исто време развијају здраве стилове живота и хигијенске навике. Дигитална писменост заузима важно место у образовању ученика. Кроз разне врсте квизова ученици стичу знања о томе како правилно да користе рачунар и садржаје са интернета. Сарадња са Црвеним крстом, Домом здравља и ПС Босилеград доприноси развијању здравих стилова живота, правилне исхране, правилног понашања у саобраћају. Део активности односи се на помоћ ученицима кроз допунску и додатну наставу.

9. ПРОГРАМ КАРИЈЕРНОГ ВОЂЕЊА И САВЕТОВАЊА

Активност	Време реализације	Носилац
Саветовање ученика 4. разреда о свим релевантним факторима за доношење добре одлуке о професионалном опредељењу (разговор по одељењима)	Септембар	Стручни сарадник, психолог
Индивидуално саветовање са ученицима о њиховим професионалним интересовањима	Октобар	Стручни сарадник, психолог Одељењске старешине 4. разреда
Индивидуално психолошко саветовање са свим заинтересованим ученицима о повезаности личних особина и афинитета са захтевима посла	Новембар	Стручни сарадник, психолог
Индивидуално саветовање са свим заинтересованим родитељима	Септембар - Јун	Стручни сарадник, психолог
Радионица <i>Самопроцена и вештина представљања личних карактеристика значајних за даље професионално образовање и рад – идентификовање сопствених вештина, способности и особина</i>	Децембар	Наставник грађанског васпитања
Саветовање ученика који планирају да упишу факултете на којима се проверава општа култура или опште способности	Април	Стручни сарадник, психолог
Посета фестивалу науке и образовања	Април	
Презентације факултета	Март - Мај	Представници факултета
ЧОС – Индивидуално саветовање са ученицима о њиховим професионалним интересовањима	Април - Јун	Одељењске старешине

10. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Програм заштите животне средине чији је основни циљ развијање еколошке свести и усвајање еколошких вредности код ученика спроводиће се кроз активности наставника биологије, али и свих предметних наставника, стручних сарадника, осталих запослених, као и родитеља и локалне заједнице.

1. област Програм естетског обликовања школског простора

Активност	Време реализације	Реализатор
Опремање школских ходника паноима, радовима, сликама	Октобар Фебруар	Наставници и ученици
Уређење школских учионица	Септембар	Одељењске старешине, родитељи и ученици
Организовање изложбе уметничких радова	Април	Наст. ликовне културе, талентовани ученици, Стручни сарадници

2. област Програм еколошког уређења школске средине

Активност	Време реализације	Реализатор
Обликовање живог кутка у кабинетима, гајење биљака, озелењавање учионица, ходника; Организовање акција прикупљања саксијског биља за школски простор;	Током школске године	Наставник биологије Заинтересовани ученици и наставници
Сређивање школских терена и простора	Септембар Април	Наст. физичког и ученици Помоћно особље

3. област План и програм хигијенског уређивања школске средине

Активност	Време реализације	Реализатор
Чишћење учионица, ходника и санитарних чворова	Дневно	Помоћно особље
Чишћење дворишта	Дневно	Помоћно особље
Прање прозора и школског намештаја	Недељно	Помоћно особље

4. област План и програм организовања трибина од стране Еколошких институција и факултета

Активност	Време реализације	Реализатор
Трибине	Током године по договору	Еколошка институција Ђачки парламент Ученици

11. ПРОГРАМ ЗАШТИТЕ И ПРЕВЕНЦИЈЕ ОД НАСИЉА, ЗЛОСТАВЉАЊА И ЗАНЕМАРИВАЊА

Заштита и превенција од насиља, злостављања и занемаривања ученика у Гимназији у Босилеграду остварује се кроз активности Тима за заштиту деце/ученика од насиља. Тим ради у следећем саставу:

- 1) Владимир Григоров, директор школе
- 2) Евгенија Миланова, психолог
- 3) Лазар Стојнев, предметни наставник грађанског васпитања
- 4) Зорица Жижова, секретар школе
- 5) Дежурни наставници
- 6) Тони Николов, члан савета родитеља
- 7) члан ђачког парламента

Састанци тима одржавају се редовно једанпут месечно, а по потреби и чешће. Тим на своје састанке по потреби позива и одељењске старшине, предметне наставнике, ученике или директора школе.

На крају школске године Тим подноси извештај о раду и стању безбедности ученика, облицима и динамици превентивних активности, као и о броју и врсти интервенција, Наставничком већу на усвајање. У току школске године, периодично Тим информише Наставничко веће и Школски одбор, родитеље и ученике о безбедности ученика наше школе, степену и врсти ризика којима су изложени, начинима заштите.

Тим се бави следећим активностима у области ПРЕВЕНЦИЈЕ:

1. Едукација и информисање

	Превентивне активности	Облик и методе рада	Носиоци активности	Временска динамика
1.	Информисање новозапослених о правима ученика на заштиту од свих облика насиља и о Посебном протоколу о заштити деце од насиља	Разговор	Стручни сарадник, психолог	Септембар
2.	Подсећање свих запослених на права деце на заштиту од насиља, занемаривања и злостављања	Диккусија на седници НВ	Директор	Септембар
5.	Учешће у процесу појачаног васпитног рада са ученицима као стандардне процедуре у случајевима кршења правила понашања	Праћење поштовања процедуре појачаног васпитног рада	Директор, секретар, стручни сарадници, раредне старшине и предметни наставници	Од октобра до краја школске године
6.	Едуковање ученика за препознавање и пријављивање насиља и упознавање ученика са појмом насиља, злостављања и занемаривања деце, врстама	Са ученицима 1. Разреда едукативне радионице	Стручни сарадник, психолог и наставник грађанског	До краја првог полугодишта

	облицима појављивања, као и Посебним протоколом о заштити деце од насиља		васпитања	
		Са ученицима 2, 3. И 4. Разреда структурирани разговор	Одељењске старешине	Октобар на часу одељењског старешине
7.	Информисање родитеља о Посебном протоколу за заштиту деце од насиља и мотивисање за препознавање и пријављивање насиља	Информисање на родитељским састанцима	Одељењске старешине	Септембар и новембар (1. Родитељски и/или родитељски на тромесечју)
8.	Проблему дискриминације за ученике 3. И 4. Разреда	Дебата	Наставник филозофије	Новембар.
9.	Подстицање равноправног односа према различитима од себе	Организовање једне акције против дискриминације	Наставника ГВ	До краја првог полугодишта
10.	Трибина о хуманим односима у браку	Трибина	Предметни наставник филозофије	Фебруар
11.	Едукација ученика у циљу превенције болести зависности	Радионице	Стручни сарадник, психолог	Новембар Април
12.	Едукација ученика	Предавања	Стручњаци из релевантних институција	Током целе школске године

2. Подизање нивоа безбедности и могућности праћења стања у школи коришћењем видео надзора којим су покривени ходници школе и праћењем квалитета дежурстава професора.
Носилац: директор.

Временска динамика: перманентно.

3. Анализа стања поштовања права ученика анкетирањем свих ученика у школи о облицима и заступљености насиља, злостављања и занемаривања према њима – у школи, породици и локалној средини.

Носилац: Тим за самовредновање.

Рок: мај сваке друге школске године

У обласити ИНТЕРВЕНЦИЈЕ Тим:

1. На сваком састанку разматра све препознате и пријављене случајеве насиља и на њих примењује Протокол о заштити деце од насиља. Сви ученици, запослени и родитељи морају бити обавештени да сва сазнања о случајевима насиља могу пријавити неком од чланова Тима, одељењском старешини, директору, стручном сараднику, психологу или било којој другој одраслој особи од поверења која ће пријаву проследити Тиму.

2. Предлаже, прати и спроводи мере заштите у случајевима препознате и установљене појаве насиља, злостављања или занемаривања:

а) према ученику који је трпео насиље пружањем подршке, охрабрења, развијањем стратегија за превазилажење стреса и по потреби укључивањем стручних служби ван школе у рад са учеником – Центра за социјални рад, дечјег психијатра, педијатра;

б) према ученику који је вршио насиље саветовањем, као и упућивањем предлога за изрицање васпитно дисциплинских мера и по потреби укључивањем надлежних стручних служби ван школе у рад са учеником;

в) саветодавањем са родитељима ученика који су на било који начин укључени у ситуацију у којој се насиље дешава - као родитељи жртве или родитељи ученика који врши насиље или као извршиоци насиља над дететом.

У планирање и спровођење мера заштите по потреби су укључене стручне надлежне службе – Центар за социјални рад, полиција, дечји психијатар.

3. Прати ефекте предузетих мера прикупљањем података и праћењем ученика укључених у ситуацију у којој је било насиља. Дужина праћења зависи од врсте, облика и интензитета насиља, процењеног степена ризика, процењеног степена промене постигнуте спровођењем мера заштите, а најмање 2 месеца.

4. Води ЕВИДЕНЦИЈУ и чува документацију о свим превентивним и интервентним активностима, резултате анкете, извештаје и фотографије са радионица и трибина.

12. ПРОГРАМ ШКОЛСКОГ СПОРТА

Промоцијом школског спорта и организовањем спортских догађаја у школи координираће наставници физичког васпитања. Значајно учешће у организовању спортских активности има и Ђачки парламент који иницира школске турнире.

С Е П Т Е М Б А Р Атлетика – припрема ученика за одељењски крос (одржава се на стадиону према планираном плану и програму уз стручну пратњу наставника физичког васпитања).
О К Т О Б А Р Одбојка –припрема ученика за општинско и окружно такмичење (изводи се на основу датог распореда такмичења ученика средњих школа - женска екипа од 12 ученица и мушка екипа од 12 ученика , уз пратњу наставника физичког васпитања).
Н О В Е М Б А Р Стони тенис - припрема ученика за општинско и окружно такмичење (изводи се на основу датог распореда такмичења ученика средњих школа – мушка и женска екипа сингл и дубл, у пратњи наставника физичког васпитања).
Д Е Ц Е М Б А Р Кошарка - припрема ученика за општинско и окружно такмичење (изводи се на основу датог распореда такмичења ученика средњих школа - мушка екипа од 12 ученика и женска екипа од 12 ученика, уз пратњу наставника).
Ј А Н У А Р Турнир у шаху поводом обележавања Светог Саве
М А Р Т Рукомет – припрема ученика за општинско и окружно такмичење (изводи се на основу датог распореда такмичења ученика средњих школа -мушка екипа од 12 ученика и женска екипа од 12 ученика, уз пратњу наставника физичког васпитања).
А П Р И Л Школски турнир у баскету (одржава се на терену у школском дворишту по пријави екипа ученика свих разреда - мушка екипа коју чини 4 ученика, уз суђење и пратњу наставника физичког васпитања, а на иницијативу Ђачког парламента).
М А Ј Школски турнир у малом фудбалу (одржава се на терену у школском дворишту по пријави екипа ученика свих разреда - мушка екипа од 10 ученика, уз суђење и пратњу наставника физичког васпитања.) Кроз РТС-а
Ј У Н (одржавају се различите спортске активности у центру града и школским теренима, стадиону, уз учешће ученика школе по пријави екипа и у пратњи наставника).

13. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ЛОКАЛНОМ САМОУПРАВОМ

Школа са локалном самоуправом сарађује развијајући партнерске односе и сарадњу. Непосредан утицај локална самоуправа, осим преко финансирања материјалних трошкова школе, остварује преко своја три представника у Школском одбору. Они учествују у дискусији и усвајању свих школских докумената и доношењу свих одлука. Школа настоји да се преко њих, као и у директној сарадњи директора са представницима локалне самоуправе превазиђу озбиљни проблеми у финансирању, нарочито развојних активности школе, који већ доста дуго постоје због степена економске развијености општине.

Користиће подршку локалне самоуправе за своје активности, школа истовремено пружа подршку развоју културе, спорта и грађанских иницијатива у својој локалној средини доприносећи унапређењу квалитета живота за све грађане.

	Активност	Носилац активности из школе
1.	Сарадња у вези са обезбеђивањем материјалних услова рада школе	Директор ШО
3.	Организовање одласка ученика на семинаре у ИС Петница	Директор
4.	Организовање семинара за наставнике у школи	Директор
5.	Обезбеђивање средстава за учешће наших ученика на окружним такмичењима	Директор
6.	Организовање такмичења у нашој школи	Директор
8.	Сарадња на еколошким пројектима	Директор Стручни сарадници Ђачки парламент
9.	Сарадња у организацији спортских догађаја у граду	Предметни наставник физичког васпитања Ђачки парламент
10.	Прослава Дана општине	Ученици чланови фолкорне секције КУД "Босилеград" и СД "Младост"
11.	Спортске активности у организацији СД "Младост"	Ученици чланови спортских секција СД "Младост"

14. ПРОГРАМ САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ

У узрасном периоду на коме се налазе ученици наше школе, између 15 и 19 година, значај и улога породице у којој одрастају је веома важна, а односи неретко испуњени недовољним разумевањем и проблемима. Циљ школе је да породицу укључи у свој рад као партнера у образовно-васпитном процесу.

Превасходни интерес породице је адекватан развој њихове деце, па је школа својим програмом предвидела редовно информисање родитеља о образовном напредовању, понашању и односима које ученици граде у школској средини.

Савет родитеља сматрамо веома значајним телом које укључујемо у доношења одлука на које родитељи могу да утичу.

	Активности	Носиоци активности
1.	Одржавање редовних родитељских састанака: септембар, новембар, јануар, април, јун	Одељењске старешине
2.	Индивидуално праћење напредовања доласком родитеља у школу	Одељењске старешине; психолог
3.	Писмено обавештавање родитеља о проблемима у понашању или напредовању	Одељењски старешина; психолог
4.	Планирање мера за превазилажење проблема у похађању, понашању или образовном напредовању	Одељењски старешина; психолог; директор; Тим за заштиту ученика од насиља
1.	Сарадња са родитељима на изради ИОП-а	Стручни тим за ИОП-а
2.	Психолошко саветовање са родитељима о развојним проблемима и проблемима васпитног стила	Стручни сарадник, психолог
3.	Професионална оријентација – информисање, саветовање, посредовање, припрема ученика за полагање пријемних испита	Разредне старешине и предметни наставници
4.	Анкетирање у вези са самовредновањем рада школе	Тим за самовредновање

15. ПРОГРАМ ИЗЛЕТА И ЕКСКУРЗИЈА

Екскурзија је факултативни ваннаставна активност која се остварује ван школе и може се организовати ако су испуњени следећи услови: дата писмена сагласност родитеља за најмање 60% ученика истог разреда, изузетно, 60% родитеља ученика одељења, сагласност Савета родитеља на програм и цену екскурзије и избор агенције, и ако су створени услови за остваривање циљева и задатака путовања.

Свака екскурзија мора да има свој циљ, задатак и садржај, односно, програм путовања који је саставни део годишњег плана рада школе.

Тим за израду предлога плана и програма екскурзије чине одељенске старешине трећег разреда, а обухватају се ученици свих разреда. Важна је улога предметних наставника географије, историје и ликовне културе као најкомпететнијих за избор релевантне дестинације ради остварења циљева екскурзије.

Најважнији циљеви извођења екскурзије, као факултативне активности су:

- 1) непосредно упознавање природних феномена,
- 2) упознавање историјски значајних локалитета,
- 3) упознавање других култура (када се екскурзија изводи у иностранству) или обичаја одређеног краја (када се изводи у земљи),
- 4) упознавање културног наслеђа - архитектуре и других садржаја културе и уметности,
- 5) упознавање привредних достигнућа која се могу довести у везу са програмом образовања у школи.

Поред едукативних нису занемарљиви ни циљеви који се односе на развијање позитивних друштвених вредности, развијање личних интересовања, упознавање са новим начинима провођења слободног времена, унапређење етоса.

Задачи екскурзије су:

- проучавање објекта и феномена у природи и друштву;
- уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима;
- развијање интересовања за природу и изграђивање еколошких навика;
- упознавање начина живота и рада људи појединих крајева;
- развијање позитивног односа према: националним, културним и естетским вредностима, спортским потребама и навикама;
- развијање позитивних социјалних односа;
- схватање значаја здравља и здравих стилова живота;
- подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја.

САДРЖАЈ ПЛАНИРАНИХ ЕКСКУРЗИЈА

Садржај екскурзије на предлог тима за израду плана и програма разматрају ученици, родитељи и наставници, а програм за сваку школску годину усаваја се у току претходне школске године одлуком Наставничког већа. Екскурзија се изводи уколико има довољно пријављених ученика.

Дестинације, на основу трајања екскурзије, узраста ученика и услова за одлазак и обилазак, се одређују сваке школске године у договору са ученицима и родитељима.

ПРОГРАМ ИЗВОЂЕЊА ИЗЛЕТА

Излети се организују уз сагласност родитеља, планирају на почетку школске године, једнодневни су, реализују се у оквиру наше земље, а имају за циљ обogaћивање знања и разумевања природних и друштвених појава, уметничких дела, развијања склоности према науци, култури и уметности. Излети су усклађени са наставним планом и програмом образовања за обавезне и изборне предмете и омогућавају непосредно искуство из кога се најефикасније и најефективније учи.

Активност	Носиоци активности	Оквирно време реализације
Сајам књига, Београд	Наставници српског језика и књижевности	Октобар
Посета цркви "Света Петка", с. Рибарци	СВ за друштвене науке	Октобар
Посета манастиру "Свети Илија", с. Бресница	Наставници српског језика и књижевности	Октобар
Посета "Беле Кули", Ниш	СВ за природне науке и технологију	Новембар
Посета цркви "Света Тројица", с. Извор	СВ за физичко васпитање	Новембар
Сајам књига, Ниш	Наставници српског језика и књижевности	Децембар
Хемијски факултет, Београд	СВ за природне науке и технологију	Март (по договору на дан отворених врата)
Посета куће Боре станковића и Народног музеја, Врање	Наставници српског језика и књижевности	Април
Народно позориште, Ниш	Наставници српског језика и књижевности	Мај
Посета Уметничке изложбе, Ниш	Наставници српског језика и књижевности	Мај

16. ПРОГРАМ БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

У сарадњи школе, родитеља и локалне самоуправе спроводе се активности усмерене на развој свести за спровђење и унапређење безбедности и здравља на раду.

Именоване су овлашћене, сертификоване фирме за вођење послова у вези са одржавањем безбедности и здравља на раду – „Ватробоце Д.О.О.“ из Сурдулице и ”Екопревинг” из Ниша.

У циљу заштите безбедности и здравља на раду школа је донела више правилника и аката, обезбедила потребна средства, спроводи мере и организује обуке у циљу остваривања највиших могућих стандарда заштите.

	Правилници и акти на којима се заснива заштита безбедности и здравља на раду	Средства којима школа располаже у циљу одржавања безбедности и здравља на раду	Мере које се редовно спроводе ради обезбеђивања услова за заштиту безбедности и здравља на раду	Програми (обуке) који се у школи спроводе ради заштите безбедности и здравља на раду
1	Правилник о безбедности и здрављу на раду	Ормарић за прву помоћ и заштиту	Сервисирање противпожарних апарата	Обука за противпожарну заштиту
2	Акт о процени ризика на радном месту и у радној околини	Сервисирани противпожарни апарати	Сервисирање система за грејање и одржавање котлова	Обука о заштити безбедности и здравља на раду
3	Правилник о заштити од пожара	Анти-паник звоно у ходнику школе		
4		Систем за видео надзор		
5		Комплет алата за ванредне ситуације		

18. ПРОГРАМ РАДА УЧЕНИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У ШКОЛИ

ПРОГРАМ РАДА ОДЕЉЕЊСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

У школи функционише 12 одељењских заједница којима руководи председник. У оквиру одељењских заједница разматрају се питања од значаја за одељење у целини, групу ученика или појединачног учника у вези са реализовањем наставног процеса, додатне подршке, васпитног рада. Подршку раду одељењске заједнице пружа пре свега одељењски старешина, али и директор и стручни сарадник, психолог. У одељењским заједницама развијају се социјалне вештине, функционисање у оквиру колектива, толеранција, солидарност, подстиче се коперативно учење, пружање помоћи и подршке ученицима који имају потребу за тим, развија другарство. Одељењска заједница бира два своја представника за Ученички парламент школе.

ПРОГРАМ РАДА УЧЕНИЧКОГ ПАРЛАМЕНТА

Ученички парламент чине по два представника сваког одељења, односно 24 ученика. Радам Ученичког парламента руководи председник.

Циљ рада Ученичког парламента је старање о поштовању права ученика у школи и унапређење квалитета рада школе.

Задаци рада Ученичког парламента су:

- 1) давање мишљења и предлога стручним органима, Школском одбору, Савету родитеља и директору о правилима понашања у школи, мерама безбедности ученика, годишњем плану рада, Школском развојном плану, Школском програму, начину уређивања школског простора, избору уџбеника, слободним и ваннаставним активностима, учешћу на спортским и другим такмичењима и организацији свих манифестација ученика у школи и ван ње и другим питањима од значаја за њихово образовање;
- 2) разматрање односа и сарадње ученика и наставника и стручних сарадника и школског етоса;
- 3) обавештавање ученика о питањима од посебног значаја за њихово школовање и о активностима Ученичког парламента;
- 4) активно учешће у процесу планирања развоја школе и у самовредновању рада школе;
- 5) предлагање чланова стручног актива за развојно планирање из реда ученика.

Паламент бира два представника ученика који учествују у раду Школског одбора, односно проширеног сазива Школског одобра.

Садржај рада Ученичког парламента:

1. Организовање јавних дискусија и дебата о питањима од посебног значаја за ученике
2. Иницирање и спровођење акција којима се обогаћује културни и спортски живот школе
3. Израда и реализација пројеката за унапређење услова рада школе
4. Израда и реализација пројеката за унапређење образовања и васпитања ученика у областима које нису заступљене обавезним наставним програмима
5. Учешће у хуманитарним акцијама
6. Промоција школе
7. Промоција науке, културе и уметности

Начин спровођења програма Ученичког парламента

Своје активности Ученички парламент спроводи самостално уз помоћ и подршку најкомпетенијих наставника за одређену област, директора, секретара, стручних сарадника, родитеља и локалне самоуправе. Ради унапређења свог рада Ученички парламент остварује сарадњу и са другим ученичким организацијама, пре свега у локалној средини, али и у држави, као и са организацијама цивилног друштва.